

अध्याय - एक

शोधपरिचय

१.१ शोधशीर्षक

यस शोधपत्रको शीर्षक “देउखुरिया थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण” रहेको छ ।

१.२ शोधप्रयोजन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षण विभाग, स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको विशिष्टीकरण विषय नेपा.शि ५९८ को प्रयोजनका निमित्त प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.३ समस्याकथन

भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो । भाषा परिवर्तनशील छ । समयको अन्तराल र क्षेत्र विस्तारसँगै भाषामा पनि परिवर्तन आउने गर्छ । जति-जति समयको अन्तराल र क्षेत्र विस्तार हुँदै जान्छ । भाषामा आउने परिवर्तनले गर्दा भाषिक भेदहरू पनि त्यति-त्यति नै देखापर्न थाल्छन् । भाषाका स्थानीय भेदलाई नै भाषिका भनिन्छ । यसरी खास क्षेत्रमा बसोवास गर्ने कुनै भाषाको वक्ताहरूद्वारा बोलिने भाषाको क्षेत्रीय भेद नै भाषिका हो । भाषा र भाषिका अन्तर सम्बन्धित एवम् प्रभावित हुन्छन् । कुनै पनि भाषा र भाषिकाको अध्ययन भाषा वैज्ञानिक दृष्टिले हुन उचित देखिन्छ । भाषिकाको स्वरूपको निर्धारणबाट स्थानीय मानकरूपको निर्धारण गर्न पनि सहयोग हुन्छ । त्यसैले भाषाको विभिन्न भेदको अध्ययन गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

नेपाली भाषाको भाषिकागत भूगोललाई नियाल्दा पूर्वको तुलनामा पश्चिममा भाषिक भेदहरू बढी पाइन्छ । नेपालमा बोलिने भाषाको सङ्ख्या यति नै छ, भन्न कठिन छ ।

अमेरिकाको “समर ईष्टीच्यूट अफ लिङ्गुष्टिक आई.एन.सी.” द्वारा तयार गरिएको ईथिमोलोजीको १३ औं संस्करणमा नेपालमा बोलिने भाषाहरू जम्मा १२५ वटा रहेको देखिन्छ । तर डा. हर्ष गुरुडका अनुसार ५२ वटा भाषा रहेको उल्लेख छ जसमा भोटवर्मेली परिवारका ३६, भारोपेली परिवारका १४, आग्नेली र द्रविड परिवारका १/१ गरी जम्मा ५२ रहेका छन् । त्यसैगरी राष्ट्रिय भाषा नीति सुभाउ आयोग २०५० का अनुसार नेपालमा बोलिने भाषाको सङ्ख्या जम्मा ६८ रहेका छन् ।

थारू समुदायमा परापूर्व कालदेखि बोलिने भाषालाई थारू भाषा भनिन्छ । यो भाषा थारूहरूको मातृभाषाको रूपमा बोलिने भाषा हो । नेपाल भित्र बोल्ने भाषाहरूमा भारोपेली भाषा परिवारअन्तर्गत पर्ने थारू भाषा नेपालको पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्मका तराई र भित्री मधेशमा बसोवास गर्ने थारू जातिहरूले बोल्ने भाषा हो । समयको अन्तराल र भौगोलिक दुरीका कारण अन्य भाषामा जस्तै थारू भाषामा पनि क्षेत्रीय भेद प्रशस्त रहेको पाइन्छ । भाषा विज्ञका अनुसार प्रत्येक दश कोषको फरकमा एउटै भाषामा पनि फरक पर्दै जान्छ । त्यहि प्रभाव थारू भाषामा पनि परेको देखिन्छ । थारू भाषामा प्रयोग गरिने प्रत्यय र उपसर्गहरू पनि भौगोलिक दूरी र समयको परिवर्तनसँगै एक ठाँउ र अर्को ठाँउमा फरक परेको देखिन्छ । भारोपेली भाषाअन्तर्गत पर्ने नेपाली भाषा र थारू भाषा दुवै नेपाल भित्र बोलिने महत्त्वपूर्ण भाषा हुन् । नेपालमा थारू भाषा विशेष गरी नेपाली, मैथिली, भोजपुरी तथा अवधी भाषाको साथ साथै फैलिएको पाइन्छ । थारू भाषामा पूर्वमा मैथिलीको प्रभाव, बारा-पर्सा तिर भोजपुरीको प्रभाव र पश्चिम खण्डमा अवधि भाषाको प्रभाव परेको देखिन्छ भने नेपाली भाषाको प्रभाव सबै क्षेत्रमा परेको देखिन्छ । थारू भाषा नेपालका राष्ट्रिय भाषाहरू मध्य एक हो । अन्य भाषा जस्तै यस भाषामा पनि क्षेत्रीय विविधता स्पष्ट पाइन्छ । पूर्वी तराईमा बोलिने थारू भाषा र सुदूर पश्चिममा बोलिने थारू भाषामा ठूलो भिन्नता रहेको पाइन्छ । फलस्वरूप थारू भाषामा विभिन्न नौवटा भाषिकाहरू रहेको पाइन्छ । दाङ्हा, देउखुरिया, देशौरिया, राना, सप्तरिया, चितौनिया, भैरहिया, नवलपुरिया र सुनसरिया । यी भाषिकामा तात्त्विक अन्तर नभए तापनि शब्दगत र उच्चारणगत भिन्नता भने रहेको पाइन्छ । दाङ जिल्लाभित्र बसोवास गर्ने थारूहरूमा

पनि दाङ र देउखुरीमा बसोवास गर्नेहरू बीच भाषा, भेषभुषा, संस्कृति आदि पक्षमा स्पष्ट भिन्नता रहेको पाइन्छ । दाङ जिल्लामा आदिवासीका रूपमा बसोवास गर्दै आएका थारूहरू सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिकरूपमा धेरै पछाडि पारिएको जाति हो । सोभ्रो र इमान्दार यस जातिको आफ्नै किसिमको धर्म, संस्कृति, परम्परा, सस्कार र भाषा रहेको पाइन्छ । देउखुरीमा बोलिने थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषा बीच के-कस्तो समानता र असमानता रहेको छ । देउखुरीका थारू मातृभाषी विद्यार्थीलाई नेपाली भाषा प्रयोग गर्दा वा सिक्दा कहाँ-कहाँ के- कस्ता समस्याहरू पर्न सक्छन् भनेर स्तरीय नेपाली भाषाको सापेक्षतामा देउखुरीको थारू भाषिकाको व्यतिरेकी विश्लेषण हुनु नै यस शोधपत्रको प्रमुख समस्या रहेको छ । देउखुरीका थारू भाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषा सिक्दा स्रोत भाषाका लिङ्ग, वचन, काल, भाव, आदर, वाच्य, करण-अकरण आदिमा भएका विभिन्न व्यवस्थाका प्रभावले प्रशस्त त्रुटि गरेको देखिन्छ । यसरी नेपाली भाषा सिक्दा गर्न सक्ने शब्द रूपायनगत, कारक- विभक्तिगत, वाक्यगठनगत, एवम् शब्द भण्डार र अन्य सम्भाव्यगत त्रुटि क्षेत्रहरू पहिचान गर्नु यस शोधको थप समस्या रहेको छ । यिनै समस्या र कठिनाईलाई पहिचान गर्नु यस शोध पत्रको थप समस्या रहेको छ । यस शोधपत्रले निम्न सवाललाई समस्याको रूपमा लिएको छ ।

- १) देउखुरीका थारू भाषीले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा गर्ने सम्भाव्य त्रुटिहरू के-के हुन सक्छन् ?
- २) स्तरीय नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिकाबीच के-कस्ता समानता र असमानताहरू छन् ?
- ३) देउखुरिया थारू भाषीलाई स्तरीय नेपाली भाषाको सिकाईमा आई पर्ने समस्याहरू के -कस्ता छन् ?
- ४) स्तरीय नेपाली भाषाको सापेक्षतामा देउखुरिया थारू भाषिकाका विशेषताहरू के-कस्ता छन् ?

१.४ अनुसन्धानको उद्देश्य

यस शोध शीर्षकमा निम्न लिखित उद्देश्यहरू रहेका छन् ।

- (क) थारू जातिको सामान्य परिचय दिनु ।
- (ख) देउखुरिया थारू भाषिकाका विशेषताहरू पहिल्याउनु ।
- (ग) देउखुरिया थारू भाषीले बोल्ने स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण गर्नु,
- (घ) देउखुरिया थारू भाषीले स्तरीय नेपाली भाषाको प्रयोगमा गर्ने सम्भाव्य त्रुटि क्षेत्र पहिल्याउनु ।
- ङ) देउखुरिया थारू भाषालाई स्तरीय नेपाली भाषाको सिकाइमा आइपर्ने समस्या पहिचान गर्नु ।
- च) समस्या समाधानका लागि सुझावहरू दिनु ।

१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा

कुनै पनि कार्यलाई निरन्तरता दिनु पूर्व त्यस विषयमा त्यस पूर्व भएका कार्यमा जानकारी लिनु वान्छनीय मानिन्छ । शोध शीर्षकको छनोट गर्दा पनि सम्बन्धित विषयमा यसभन्दा पहिले के-कति अध्ययन भएको रहेछ भनेर पूर्व अध्ययताहरूले गरेको सोध खोजको अध्ययन गर्न आवश्यक छ । विगतको अनुभवले वर्तमानलाई अगाडि वढाउन मार्गदर्शन गर्नुका साथै अन्य सहयोग पनि पुऱ्याउने हुँदा पनि पूर्वकार्यको समीक्षा गर्न आवश्यक ठानिन्छ । यसबाट सम्बन्धित विषयमा के-कति कार्य कुन हदसम्म र कसरी सम्पन्न भएको रहेछ भनी बुझ्न सकिन्छ । यस क्रममा पूर्वकार्यको समीक्षा गर्दा शोधकर्ताले चयन गरेको शीर्षकमा कुनै अध्ययन भएको पाइदैन । तर थारू भाषिकाका अन्य भेदको भने विभिन्न अध्ययनकर्ताले विभिन्न शीर्षकमा अध्ययन गरेको पाइन्छ ।

पूर्वकार्यको सिंहावलोकन गरी हेर्दा केही विद्वान् तथा विद्यार्थीहरूबाट यस क्षेत्रमा कलम चलाएको देखिन्छ । तीमध्ये केही प्राप्त भएका सामग्रीहरूको अध्ययन गरिएको छ । थारू भाषाको अध्ययन गर्ने क्रममा सर जर्ज अब्राहम ग्रियर्सन को अध्ययनलाई पहिलो मान्न सकिन्छ । उनले थारू र भोजपुरी भाषाको विवरण तथा

भारतको चम्पारण जिल्लामा बोलिने थारू शब्दावलीको सूची दिएका छन् । जी टुचीले दङ्गाली थारू भाषामा अन्य भाषाको प्रभावको उल्लेख गरेका छन् । नन्दकुमार पौडेलद्वारा “नेपाली र थारू भाषाका व्याकरणात्मक कोटिहरूको अध्ययन” गरेको पाइन्छ । पौडेलद्वारा गरिएको अध्ययनमा थारू भाषाका व्याकरणात्मक कोटिहरूको अध्ययन भए तापनि उक्त अध्ययनबाट थारू भाषी वक्ताले नेपाली भाषा दोस्रो भाषाको रूपमा प्रयोग गर्दा के-कस्ता सम्भावित त्रुटि गर्दछन् भन्ने कुरा खुट्याउने काम भएको देखिदैन ।

सुशिला देवी मिश्रद्वारा कक्षा पाँच उत्तीर्ण थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन गरेको देखिन्छ । यस अध्ययनमा विद्यार्थीका लिखित अभिव्यक्तिमा देखिएका गलतिहरूलाई त्रुटिको रूपमा औल्याइएको छ (२०५७) ।

गोपाल दहितद्वारा लिखित थारू संस्कृतिको संक्षिप्त परिचयमा (२०६१) थारू जातिको उत्पत्तिदेखि वर्तमानसम्मको सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक र सांस्कृतिक पक्षको विस्तृत जानकारी दिइएको पाइन्छ । जसमा थारूको वास्तविक संस्कृति र भाषा दङ्गाली थारूमा बढी रहेको स्पष्ट पारिएको छ ।

थारू भाषाको अध्ययनवाहेक अन्य भाषिकाको स्तरीय नेपालीसंगको तुलनात्मक अध्ययन वा व्यतिरेकी अध्ययनहरू पनि सिंहावलोकन गरिएको थियो ।

जवाहरलाल यादव (२०५४) द्वारा नेपाली र मैथली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकमा सोधपत्र प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । उक्त शोधले नेपाली र मैथली भाषामा कस्ता-कस्ता भाषिक विशेषताहरू पाइन्छन् ? उक्त दुई भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका तहमा के-कस्ता समानता र भिन्नता पाइन्छन् ? मैथली भाषीहरूलाई दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिक्दा के-कस्ता समस्याहरू आउन सक्छन्? भन्ने सवाललाई प्रमुख समस्याको रूपमा उठाएको पाइन्छ । यिनै समस्या समाधानतर्फ उक्त शोध अभिमुख हुनुका साथै शोधले व्यतिरेकी विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय दिनु, यी दुवै भाषाको लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदरका सम्बन्धमा समानता र

भिन्नताको व्यतिरेकी विश्लेषण गर्नु र उक्त आधारमा व्यतिरेकी विश्लेषणको निष्कर्ष दिनु जस्ता प्रमुख उद्देश्यहरू रहेको पाइन्छ ।

नेपाली र मैथली भाषाका लिङ्ग वचन, पुरुष र आदारका तहमा मात्र सीमित रहि व्यतिरेकी विश्लेषण गरिएको यस शोधमा वाच्य र कालका सम्बन्धमा चर्चा भएको पाइँदैन ।

सिद्धिबहादुर महर्जन (२०५६) द्वारा नेवारी र नेपाली भाषाका वाक्य सङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन शीर्षक शोध प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । प्रस्तुत शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य नेपाली र नेवारी भाषाका वाक्य गठनको व्यतिरेकी विश्लेषण गर्नु, नेवारी भाषीले नेपाली भाषाको वाक्य गठनमा गर्ने सम्भावित त्रुटि क्षेत्रहरू पहिल्याउनुका साथै नेपाली र नेपाली भाषाका वाक्यगठनमा विशेषताहरू पहिल्याउनु रहेको छ । यसमा वाक्यभित्रका लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदर विषयको सङ्गतिलाई मात्र समावेश गरेको पाइन्छ । यसबाट नेपाली भाषाका वाक्य संरचनामा कर्ता क्रियापद, विशेषण र विशेष्य भेदक र भेद्य प्रभावित हुन्छन् भने नेवारी भाषाका वाक्य संरचनामा अप्रभावित देखिन्छन् ।

खेमनाथ पोखरेल (२०५७) द्वारा मेचे र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन शीर्षक शोधपत्र प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । उक्त शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य मेचे भाषाको सामान्य परिचय दिनु, मेचे भाषाका प्रमुख व्याकरणात्मक कोटि औँल्याउनु, मेचे र नेपाली भाषाको नामको वर्गीकरण गर्नुका साथै मेचे भाषाका आधारभूत क्षेत्रका शब्द सङ्कलन गर्नु रहेको पाइन्छ । मेचे भाषा र नेपाली भाषा विषम परिवारिक भाषा भए तापनि यिनीहरूबीच समान व्याकरणात्मक कोटिहरू पाइने कुरा उल्लेख छ ।

श्रीप्रसाद कँडेल २०५७ द्वारा “चुरेटी नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन” मा चुरेटी भाषाका व्याकरणीक कोटिलाई नेपाली भाषासँग तुलना गरेको पाइन्छ । साथै यसमा चुरेटी भाषाका आधारभूत शब्दहरूको पनि सङ्कलन गरिएको पाइन्छ ।

राम कुमार अधिकारी (२०५७) ले “ कछ्छाडिया र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन” मा कछ्छाडिया भाषाका नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाको लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वाच्य, प्रेरणार्थक, कारक र विभक्तिका तहमा नेपाली र समिपवर्ती भाषा मैथली, दनुवारी, थारूसङ्ग तुलना गरेको पाइन्छ ।

विष्णुहरी दाहाल (२०५९) ले “नेपाली र भोजपुरी भाषाको वाक्य गठनको व्यतिरेकी विश्लेषण” मा भोजपुरी भाषाका लिङ्ग, वचन, काल, वाच्य, आदरका तहमा व्यतिरेकी विश्लेषण गरेको पाइन्छ । उक्त अध्ययनका आधारमा भोजपुरी र नेपाली एउटै परिवारका भाषा भए पनि तिनका वाक्यगठनमा केही असमानताहरू रहेका देखिन्छन् । सोधार्थी दाहालले असमानता रहेका ठाँउमा त्रुटि गर्न सक्ने पूर्वानुमान पनि गरेको पाइन्छ ।

मानबहादुर भण्डारी (२०६०) ले “नेपाली र मगर भाषाका वाक्य सङ्गतिको व्यतिरेकी अध्ययन” शोधशीर्षकमा मगर भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरको विभिन्न आधारमा सङ्गति रहेको पाइन्छ । उक्त अध्ययनका अनुसार नेपाली र मगर दुवै भिन्न पारिवारिक वर्गका भाषा रहेकाले यिनमा संरचनागत एकरूपता भए तापनि लिङ्ग, पुरुष, वचन र आदरका दृष्टिले भने भिन्नता रहेको पाइन्छ । त्यसैले मगर मातृभाषीले नेपाली भाषाको वाक्य सङ्गतिमा त्रुटि गर्ने पूर्वानुमान शोधार्थीले गरेको पाइन्छ ।

इन्दिरा गिरी (२०६०) ले “ थारू भाषा र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन” मा दडाली थारू भाषाको लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, आदरका तहमा व्यतिरेकी विश्लेषण गरेको पाइन्छ । उक्त अध्ययनका आधारमा थारू र नेपाली एउटै परिवारका भाषा भए पनि तिनको वाक्य गठनमा केही असमानता रहेको पाइन्छ ।

सुरेन्द्र कुमार वम (२०६१) ले “वैतडेली भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषिकाको व्यतिरेकी विश्लेषण” शोध शीर्षकमा वैतडेली भाषिकाको सामान्य परिचय दिनु, वैतडेली भाषिकाको शब्दको रूपायन, वाक्यतत्त्व र कारक, विभक्तिको विशेषता

औल्याउनुका साथै बैतडेली भाषिका र नेपाली भाषाबीच गरिएको व्यतिरेकी विश्लेषणको निष्कर्ष दिनु जस्ता उद्देश्यहरू उक्त शोधमा निर्धारण गरेको पाइन्छ ।

यसरी नेपाली भाषा र अन्य भाषा तथा भाषिकासम्बन्धी विभिन्न विद्वान्, अनुसन्धानदाता, खोजकर्ता तथा शोधकर्ताहरूले थुप्रै अध्ययनहरू गरेको पाइन्छ । यस क्रममा केही मात्रामा भाषिकासम्बन्धी अध्ययनहरू पनि भएका छन् तर शोधकर्ताले प्रस्तुत गरेको शीर्षकमा कुनै अध्ययन नभएको हुँदा देउखुरीया थारू भाषिकाप्रति चासो राख्ने जो कोहिका लागि पनि यो अध्ययन उपयोगी हुनसक्ने विश्वास लिइएको छ । शैक्षणिक प्रयोजनका दृष्टिले थारू भाषाका पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शैक्षिक सामग्री आदि निर्माण गर्दा प्रस्तुत अध्ययन कोशेढुङ्गा सावित हुने आशा गरिएको छ ।

१.६ अध्ययनको औचित्य

भाषा विचार विनिमयको साधन हो । यो सामाजिक, सांस्कृतिक वाहक र यादृच्छिक पनि हुन्छ । परिवर्तनशील स्वभाव हुने भएकोले भाषामा समय र परिवेशअनुसार परिमार्जन र परिस्कार हुँदै नविनता थपिन्छ । एउटा जीवन्त भाषाले सामान्य व्यवहारको क्षेत्रमा मात्र सीमित नभई विविध क्षेत्र ओगट्न पुग्नु पर्दछ । तर आज सम्म अध्ययनको अवसर नपाएको देउखुरीया थारू भाषिका र नेपाली भाषाबीच व्यतिरेकी अध्ययन हुन सकेको देखिदैन । यसै कुरालाई मनन गरी देउखुरीया थारू भाषिकाको अध्ययन नेपाली भाषासंग व्यतिरेकी विश्लेषणको आधारमा गरिएको छ । सांस्कृतिक सम्पत्तिको रूपमा रहेको थारू भाषाको संरक्षण र सम्बर्द्धनका निम्ति यो अध्ययन आवश्यक देखिन्छ ।

भाषावैज्ञानिक हिसावले राष्ट्र भाषा, राष्ट्रिय भाषा एवम् भाषिका र व्यक्तिबोली सबै उत्तिकै महत्वको हुन्छन् ।

भाषाशास्त्रीहरूका अनुसार भाषाको आधारभूतरूप बोली हो र भाषाको स्वरूप त्यसको स्थानीय भेदबाट निर्धारण हुन्छ । प्रस्तुत अध्ययनबाट थारू भाषिकाको स्वरूप तथा विशेषता जान्न मद्दत मिल्नेछ । नेपाली भाषासँग थारू भाषिकाको व्यतिरेकी

विश्लेषणबाट यी दुवै भाषाहरूका बीचमा रहेका समानता र भिन्नताहरू अवगत हुने हुँदा शैक्षणिक दृष्टिले यो अध्ययन महत्त्वपूर्ण ठानिएको छ । यसका साथै सञ्चार माध्यम, पत्रपत्रिका आदिमा थारू भाषिकाको सहिरूप प्रयोग गर्न यस अध्ययनले मद्दत गर्नेछ ।

कुनै पनि समस्याको निराकरणका लागि समस्याका कारक तत्त्वहरूको पहिचान गर्न आवश्यक देखिन्छ । कुनै पनि भाषाको वक्ताले लक्ष भाषा प्रयोग गर्दा मातृभाषा वा श्रोत भाषाले के-कस्तो प्रभाव पार्न सक्छ । त्यसको खोजी गरि लक्षित भाषा सिकाइका कठिनाई पूर्वानुमान गर्नका लागि यस अध्ययनको औचित्य रहेको स्पष्ट देखिन्छ ।

भाषा सिकाइका क्रममा आफ्नो मातृभाषाको प्रभाव लक्षित भाषामा देखिनु स्वाभाविक मानिन्छ । थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्दा पनि थारू भाषाको प्रभाव नेपाली भाषामा पर्न सक्ने हुँदा नेपाली भाषाका विभिन्न पक्षमा त्रुटि हुन सक्ने सम्भावना बढी देखिन्छ । किनकी थारू भाषाको व्याकरण व्यवस्था र नेपाली भाषाको व्याकरण व्यवस्थाका प्रायः जसो पक्षमा भिन्नता रहेको पाइन्छ । थारू भाषी शिक्षार्थीहरूले नेपाली भाषाको प्रयोगमा थारू भाषाकै व्यवस्था तथा नियमको अवलम्बन गर्न सक्छन् फलस्वरूप त्रुटि बढी मात्रामा हुन सक्दछ । त्यसकारण समयमै त्रुटि हुन सक्ने क्षेत्रको अध्ययन गरी त्यसको पूर्वानुमानको आधारमा थारू भाषिकाका अध्ययनकर्ता विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषामा शुद्धता, स्पष्टता, र सरलता ल्याउनको लागि वा उनीहरूले गर्ने सम्भावित त्रुटिहरूको निराकरणका लागि यस अध्ययनको औचित्य रहेको देखिन्छ ।

वर्तमान अवस्थामा नेपाली भाषालाई मात्र राष्ट्र भाषाको रूपमा मान्यता दिएको छ र नेपाली भाषामा नै शिक्षण गरिन्छ । प्रथम भाषाका रूपमा रहेको नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या दिनानुदिन बढ्दै गएको पाइन्छ । ती मध्यकै एउटा वर्ग हो थारू भाषा । भारोपेली भाषा परिवारभित्र पर्ने थारू भाषाका पनि विविध भेदहरू भएको पाइन्छ । थारू भाषाका हो देउखुरिया थारू

भाषिका । भौगोलिक विविधता र दुरीका कारण अन्य थारू भषामा भन्दा धेरै भिन्नता पाइन्छ । देउखुरिया थारू भाषिकामा दाङ जिल्लामा आदिवासीका रूपमा वस्दै आएको थारू जाति आर्थिक, राजनैतिक, शैक्षिक, लगायतका सबै पक्षमा पछाडि पारिएको जाति हो । भाषागत विकासका क्षेत्रमा पनि जोडदार पहल कुनै पक्षले गरेको देखिदैन । परापूर्व कालदेखि बोलिदै आएको यस भाषालाई संरक्षण र विकासका लागि हरेक सचेत वर्गले चासो दिनुपर्ने देखिन्छ ।

विश्वसामु बहुभाषिकता र विविध संस्कृतिका रूपमा चिनिने यस राष्ट्रले आफ्नो पहिज्ञान जोगाउन देश भित्र बोलिने हरेक भाषा र भाषिकाको संरक्षण र विकास गर्न अति आवश्यक रहेको परिप्रेक्ष्यमा सबै सचेत वर्गबाट पनि यसमा टेवा पुऱ्याउन आवश्यक भएको छ ।

नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपालमा बोलिने विभिन्न मातृभाषाहरूलाई राष्ट्रिय भाषाका रूपमा मान्यता दिएको छ । साथै सबै भाषाको संवर्द्धनमा जोड दिदै प्राथमिक तहको शिक्षा मातृभाषामा दिने नीति तय गरेको छ । यस्तो अवस्थामा नेपालमा बोलिने सबै भाषाको खोज तथा अध्ययन हुन अति आवश्यक देखिन्छ । त्यसकारणले पनि यस अध्ययनले थारू भाषी समुदायका लागि प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, पाठ्यसामग्री तथा शैक्षिक सामग्रीहरू निर्माण गर्नका लागि केही सहजता होस् भन्नका लागि पनि यो अध्ययन औचित्यपूर्ण मानिन्छ ।

खासगरी देउखुरिया थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषणबाट यी दुवै भाषाबीचको समानता र भिन्नता कहाँ-कहाँ पाइन्छ ? देउखुरिया थारू भाषीले स्तरीय नेपाली सिक्दा कस्ता कस्ता समस्याहरू आइपर्दछन् ? सम्भावित त्रुटिका क्षेत्रहरू कुन-कुन हुन ? भन्ने विषयवस्तुमा यो अध्ययन केन्द्रित रहने हुँदा पनि यो अध्ययन निकै औचित्यपूर्ण हुने देखिन्छ ।

१.७ अध्ययन विधि

प्रस्तुत शोधकार्य पूरा गर्नका लागि प्राथमिक र गौण सामग्रीको अङ्गीकार गर्दै सङ्कलित सामग्रीलाई वर्णनात्मक र तुलनात्मक पद्धति अवलम्बन गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

क) प्राथमिक सामग्री

भाषिक अध्ययनको मूल सामग्री त्यस भाषाका वक्ता नै हुन् । अतः यस अध्ययनमा सम्बन्धित क्षेत्रमा गई थारू मातृभाषाभाषीबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । दाङ जिल्लाको देउखुरीमा बसोवास गर्ने थारू भाषी वक्ताहरू यस अध्ययनका मुख्य श्रोत हुन् । सम्बन्धित क्षेत्रमा पुगी आधारभूत शब्द र वाक्यहरू सङ्कलन गरिएका छन् । उक्त सङ्कलित सामग्रीलाई अझ भाषिकाका मुल भाषी वक्ताहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी छनोट गरेर सङ्कलित सामग्रीहरूको रूजु गरिएको छ । यसै क्रममा देउखुरिया थारूहरूको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र शैक्षिक पक्षका बारेमा समेत जानकारी दिइएको थियो । संस्कृतिमा ज्यादै धनी मानिने थारू जातिको आफ्नै किसिमको लवाई/खुवाई, धर्म, चाड-पर्व, रीतिरिवाजहरू भएको पाइन्छ । संस्कृतिको धनी यो जाति आर्थिक, सामाजिक र शैक्षिक रूपमा भने निकै पछाडि पारिएको देखिन्छ ।

यस अनुसन्धानबाट सङ्कलित सूचनाहरूको सत्य पानका लागि यस जाति र भाषाका शिक्षित एवम् पाका वक्ताहरूसँग छलफल गरी रूजु एवम् संशोधन गरिएको छ । देउखुरिया थारू भाषिकाको आलेखनमा सकभर शुद्धतालाई जोड दिने कोशिस गरिएको छ । यसो गर्दा नेपाली वृहत् शब्दकोश, प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश र थारू-नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दकोशलाई आधार भनिएको छ ।

ख) गौण सामग्री

प्राथमिक श्रोतबाट सङ्कलित सामग्रीको अध्ययन विश्लेषका लागि गौण सामग्रीका रूपमा पुस्तकालयीय विधिको अवलम्बन गरिएको छ । साथै पूर्ववर्ती अध्येताहरूका मिल्दाजुल्दा शीर्षक र शोधपत्रहरूको अध्ययन गरी उपयुक्त सामग्रीलाई अवलम्बन गरिएको छ । शोधकार्यलाई परिणाममुखी बनाउन सम्बन्धित विषयक्षेत्रका विशेषज्ञहरूको सुझाव, सल्लाह र मार्गदर्शनलाई पनि सुनिश्चितरूपमा अपनाइएको छ ।

१.८ अध्ययनको सीमाङ्कन

क) प्रस्तुत शोधको अध्ययनक्षेत्र मध्यपश्चिमाञ्चलको दाङ जिल्ला यस शोधकर्ताको जन्मस्थल भएको हुँदा दाङ जिल्लाकै देउखुरी क्षेत्रमा पर्ने सोनपुर गाविस र गंगा परस्पुर गाविसका केही वडाहरूलाई लिइएको छ ।

ख) प्रस्तुत अध्ययन थारू भाषाको क्षेत्रीय भेदमा मात्र सीमित छ ।

ग) यस अध्ययनमा व्यतिरेकी अध्ययनान्तर्गत सम्बन्धित थारू भाषा र नेपाली भाषाका लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, कारक विभक्ति, रूपायन प्रक्रिया, शब्दभण्डार, आदि पक्षको व्यतिरेकी विश्लेषण गरिएको छ ।

घ) थारू मातृभाषी विद्यार्थीले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्दा गर्न सक्ने सम्भाव्य त्रुटिका क्षेत्रहरू मान पहिचान गरिएको छ ।

१.९ अध्ययनको रूपरेखा

यस शोध अध्ययनको रूपरेखा निम्नानुसार रहेको छ ।

अध्याय - एक : यस अध्यायमा शोधशीर्षक, शोधप्रयोजन समस्याकथन, शोधको उद्देश्य, पूर्वकार्यको समीक्षा, अध्ययनको औचित्य,

अध्ययन विधि, अध्ययनको सीमाङ्कन र अध्ययनको रूपरेखालाई समावेश गरिएको छ ।

अध्याय - दुई : यस अध्यायमा व्यतिरेकी विश्लेषणको सैद्धान्तिक चर्चा र दाङ-देउखुरीमा बस्ने थारूहरूको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि र सांस्कृतिक पक्षको प्रस्तुति गरिएको छ ।

अध्याय - तीन : यस अध्यायमा देउखुरीमा बोलिने थारू भाषिकाको शब्द भण्डारलाई देखाइएको छ । जसमा अउत्पादक शब्दहरू (नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक आदि) र विभिन्न क्षेत्रसँग सम्बन्धित शब्दहरूको संक्षिप्त नमूना प्रस्तुत गरिएको छ ।

अध्याय - चार : शब्दरूपायन प्रक्रियाअन्तर्गत देउखुरिया थारू भाषिकाका नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको संक्षिप्त रूपायन प्रक्रियाको व्यतिरेकी विश्लेषण समावेश गरिएको छ ।

अध्याय - पाँच : वाक्यतत्त्व र कारक-विभाक्तिअन्तर्गत नेपाली र देउखुरिया थारू भाषिकाको वाक्य तत्त्व (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, आदर आदि) र कारक विभाक्तिको प्रयोगको व्यतिरेकी विश्लेषण समावेश गरिएको छ ।

अध्याय - छ : उपसंहारअन्तर्गत शैक्षणिक प्रयोजन, सुझाउ समावेश गरिएको छ ।

अध्याय दुई

सैद्धान्तिक अवधारणा र थारू भाषाको पृष्ठभूमि

२.१ व्यतिरेकी विश्लेषणको सैद्धान्तिक अवधारणा

दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाहरूको व्यवस्था वा उप व्यवस्थाहरूको समता तथा भिन्नतासम्बन्धी तुलनात्मक अध्ययनलाई व्यतिरेकी अध्ययन भनेको पाइन्छ (अधिकारी, २०५९:११७) । यसले दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाहरूका बीचमा देखिएका समस्याहरूको ठीक ढङ्गबाट पहिचान गरी तिनको तुलनात्मक वर्णन र विश्लेषणलाई महत्त्व दिएको देखिन्छ । यसमा एउटा भाषासँग नभई एकभन्दा बढी भाषाका विभिन्न पक्षमा अध्ययन विश्लेषण गरिन्छ । विशेष गरी लक्ष्य भाषा र श्रोत भाषाका बीच समानता र असमानताको अध्ययन विश्लेषण गरिन्छ ।

व्यतिरेकी अध्ययनको पूर्वरूप उन्नाइसौं शताब्दीको तुलनात्मक भाषाशास्त्रीय अध्ययनमा देख्न सकिन्छ । जहाँ सजातीय भाषाहरूको पुख्यौली तथा विकासक्रमको साथै तिनका बीचको समानता तथा असमानताको खोजी गरिन्थ्यो । यस्तो अध्ययन समकालीन भाषाहरूका बीच नभई कालक्रमिक तथा ऐतिहासिक अध्ययनसँग सम्बद्ध रहेको हुन्छ । शैक्षिक प्रयोजनका लागि भाषाको तुलनात्मक अध्ययनप्रति अभिरुचि दोस्रो विश्वयुद्धको समाप्तिपछि सुरु भएको पाइन्छ । जुन अवधारणा दोस्रो भाषा सिकाइका लागि निकै उपयोगी देखियो । भाषाको शिक्षण एवम् सिकाइ एक जटिल प्रकृया हो । त्यसैले यसमा सुधारको आवश्यकता पर्दछ । शिक्षणमा आइपर्ने समस्या वा जटिलतालाई पहिचान गर्न मातृभाषा र लक्ष्यभाषा बीचको व्यतिरेकी विश्लेषण गर्न निकै उपयोगी मानिन्छ ।

व्यतिरेकी विश्लेषण गर्दा एकभन्दा बढी भाषाहरूबीचको संरचनात्मक समानता र भिन्नताहरू केलाइन्छ । त्यसकै तुलनात्मक अध्ययनका आधारमा सिकारुका भाषा सिकाइमा आइपर्ने सम्भावित समस्याहरूलाई दृष्टिगत गरी भाषा शिक्षणका लागि उपयुक्त सामग्री तयार गर्न सकिन्छ । व्यतिरेकी विश्लेषणको अवधारणालाई कार्यरूप

दिने अग्रणी विद्वान्मा बेनिरख (१९५३) र अभ् ल्याडो (१९५७) विशेष उल्लेखनीय छन् । व्यतिरेकी विश्लेषणको अवधारणाको विकास संरचनात्मक भाषा विज्ञानको ढाँचामा भएकोले यसमा संरचनावादीहरूका पूर्व कल्पनाहरूको प्रशस्त प्रभाव पाइन्छ ।

शैक्षिक प्रयोजनका दृष्टिले व्यतिरेकी अध्ययन त्यस्ता भाषाका बीच विशेष उपयोगी मानिन्छ, जुन एक अर्काको सम्पर्कमा बोलिन्छन्, प्रयोग या व्यवहार गरिन्छ । नेपाली भाषाको सापेक्षतामा नेवारी, मैथली, भोजपुरी, थारू आदि अध्ययन शैक्षिक दृष्टिले उपयोगी हुनसक्छ । नेपाली र अङ्ग्रेजीको व्यतिरेकी अध्ययन हुन सक्छ । तर नेपाली र तामिल भाषाको अध्ययन सैद्धान्तिक दृष्टिले कम महत्त्वको हुनसक्छ । व्यतिरेकी विश्लेषण विशेषतः पहिलो भाषाको अनुभवले दोस्रो भाषाका कठिनाई क्षेत्रहरूको पूर्वानुमान गर्न व्यतिरेकी अध्ययन गर्न आवश्यक देखिन्छ । यसले दुई भाषाका संरचनामा पाइने भिन्नताका आधारमा सिकाइ सरल वा जटिल हुने कुरामा जोड दिन्छ ।

२.२ व्यतिरेकी विश्लेषणको उपयोगिता

व्यतिरेकी विश्लेषणबाट लक्ष्यभाषा र श्रोत भाषाका बीचको समानता तथा भिन्नताबारे जानकारी प्राप्त हुनसक्छ ।

अनुवाद, प्रकारात्मक अध्ययन, भाषा द्वैत आदि पक्षमा उपयोगी हुन्छ ।

लक्ष्य वा दोस्रो भाषाको सिकाइ कठिनाईको व्याख्या तथा पूर्वानुमान गर्न पनि यो उपयोगी मानिन्छ ।

वर्णात्मक, रूपात्मक, वाक्यात्मक तथा शब्द भण्डार आदि विभिन्न पक्षको अध्ययन विश्लेषण गर्न सकिन्छ ।

प्रयोगिक भाषाविज्ञानको क्षेत्रमा पनि मान्यता छ ।

व्यतिरेकी विश्लेषण दुई भाषिकाका बीच पनि हुनसक्छ ।

पाठ्यसामग्रीको छनोट र स्तरणमा उपयोगी हुनसक्छ ।

२.३ व्यतिरेकी विश्लेषण प्रक्रिया

तुलनीयता व्यतिरेकी आधार हो । दुई वा दुईभन्दा बढी भाषाहरूका व्यवस्था वा उप व्यवस्थाहरूको समता वा भिन्नतासम्बन्धी अध्ययन गरिने हुँदा यसमा संरचनात्मक समानता र भिन्नता केलाइन्छ । व्यतिरेकी विश्लेषण दुई तरिकाले गरिन्छ ।

- समतलीय
- उर्ध्वतलीय

२.३.१ समतलीय प्रकृतिको व्यतिरेकी विश्लेषण

एउटै समयमा बोलिने दुईवटा भाषाबीच एक-अर्कामा रहेका समानता र असमानताको अध्ययन गरिनु नै समतलीय प्रकृतिको व्यतिरेकी विश्लेषण हो । यस शोधपत्रमा पनि समतलीय प्रकृतिको व्यतिरेकी विश्लेषण अपनाइएको छ । जसमा स्तरीय नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिका बीच लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, कारक विभक्ति आदिका आधारमा व्यतिरेकी अध्ययन वा विश्लेषण गरिएको छ ।

२.३.२ उर्ध्वतलीय प्रकृतिको व्यतिरेकी विश्लेषण

एउटै भाषाको विभिन्न समयमा आएको उच्चारणगत वा व्यवस्थागत परिवर्तनलाई लिएर कालक्रमिक रूपमा त्यस भाषामा पाइने समानता र भिन्नताको अध्ययन वा विश्लेषण गरिनु उर्ध्वतलीय प्रकृतिको व्यतिरेकी विश्लेषण हो । जस्तै : पृथ्वी नारायण शाहका पालामा बोलिने नेपाली भाषा र त्रिभुवनका पालामा बोलिने वा वर्तमान अवस्थामा बोलिने नेपाली भाषाबीच पाइने समानता र असमानताको अध्ययन गर्नु ।

२.४ थारू जातिको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

थारू जाति इसापूर्व पच्चीस सय वर्ष पहिलेदेखि नेपालको तराई तथा भित्री तराईमा बस्दै आएको पाइन्छ । यस क्षेत्रमा उनीहरूको बस्ती हजारौं वर्ष पहिलेदेखि रहेको देखिन्छ । थारू जातिको पुराना दस्तावेज वा लिखित प्रमाणहरू नष्ट भएको

कारण उनीहरूको यथार्थ विवरण पाउन भने कठिनाई छ । विभिन्न विद्वान्हरूले थारूलाई शाक्य वंशका अवशेषका रूपमा उल्लेख गरेका छन् । जस्तै

- पार्जिटरले आफ्नो किताब हिस्टोरिकल ट्राडिसन अफ इण्डियामा भनेकाछन् “यदि कोही जाति बुद्धका अवशेष छन् भने ती थारू हुन ।”
- टिस्सा कास्यपाले आफ्नो निबन्धमा लेखेका छन् -“थारूहरूका संस्कार र संस्कृति बुद्ध धर्मका धरोहर हुन् । ”
- गोपाल गुरुङ्गका अनुसार - “बुद्धदेव जन्मनु भएको शाक्य वंशको अवशेष आजका तराईका थारू हुन्, उनीहरू आर्य होइनन् । ”
- इतिहास शिरोमणी बाबुराम आचार्य (२०१०) का अनुसार “ थारूहरू नेपालका आदिवासी हुन् । उनीहरूको उत्पत्ति नेपालमै भएको हो ।”

यसरी विभिन्न विद्वान्हरूले थारूहरूलाई आर्य वंशका नभई शाक्य वंशका भएको उल्लेख गरेको पाइन्छ । इतिहासलाई अध्ययन गर्दा नेपालको विभिन्न क्षेत्रमा विभिन्न समयमा थारू राजाहरू पनि भएको देखिन्छ । जस्तै: दाङमा १८ पुस्तासम्म राज्य गरेका थारू राजा दडिशरण, पहिला राजा हुन् कपिलवस्तुका राजा सुद्धोधन र त्यसैगरी सप्तरीमा पनि थारू राजाको राज्य रहेको पाइन्छ । यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि कुनै समयमा थारू शासक पनि थिए । त्यसैले होला थारू जातिको संस्कृति समृद्ध छ । उनीहरूको आफ्नै भाषा, साहित्य, संस्कृति, खानपान, भेषभूषा, कला सबै फरक पाइन्छ ।

नेपालको विभिन्न २२ जिल्लामा बसोवास गर्ने थारू जातिको जनसङ्ख्या २०५८ को जनगणनाअनुसार १५ लाख ४० हजार रहेको देखिन्छ भने विभिन्न संघ संस्थाको अध्ययनअनुसार हालसम्म थारूको जनसङ्ख्या ३७ लाखको हाराहारीमा रहेको दावी गरेका छन् । नेपालका थारू जाति कृषिमा आधारित कृषक जातिको रूपमा लिन सकिन्छ । निकै सोझा र इमान्दार थारू जाति परापूर्वमा राजा, जमिन्दार, धनीमानि रहे

पनि हालको अवस्थमा लगभग भूमिहीन वर्गका रूपमा चिनिन्छन् । मेहनती र इमान्दार थारू जातिको ठूलो समूह आज गरिबीको रेखामुनी रहेको छ ।

टेकनाथ गौतमका अनुसार नेपालमा थारूको प्रवेश भारतको अयोध्याबाट भएको र उनीहरू नेपालको देउखुरीको बाटो हुँदै दाङमा पसेको अनुमान गरिन्छ । दाङका थारूहरूको राजधानी सुकौरा गढि वरपर केही तामाका मुद्राहरू पाइएकोले पनि थारूको मूल थलो दाङ भएको दावी गर्न सकिन्छ । थारूहरू दाङ उपत्यकाबाट नेपालको पूर्व-पश्चिम तथा दक्षिणतिर फैलिएको पाइन्छ । नेपालमा बसोवास गर्ने थारूहरूमध्ये आधाभन्दा बढी जनसङ्ख्याले दडगाहा थारू भाषिकाको प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ । जुन उत्तरी भारतको अवधी भाषासँग निकट रहेको पाइन्छ ।

२.५ थारूभाषा

भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम हो । अमेरिकाको एउटा अध्ययनद्वारा तयार पारिएको एथनोलोजीको तेन्ही सस्करणमा नेपालमा बोलिने भाषाहरू १२५ वटा रहेको देखिन्छ । तर डा. हर्क गुरुङका अनुसार जम्मा ५२ वटा भाषा रहेको उल्लेख छ । जसमा भोट बर्मेली परिवारका ३६, भारोपेली १४, आग्नेय र द्रविड परिवारका १/१ रहेका छन् । त्यसैगरी राष्ट्रिय भाषा नीति सुझाउ आयोग २०५० का अनुसार नेपालमा बोलिने भाषा जम्मा ६८ वटा रहेको देखिन्छ ।

नेपालमा बोलिने विभिन्न राष्ट्रिय भाषाहरूमध्ये थारू पनि एक हो । थारू जातिले मातृभाषाका रूपमा प्रयोग/व्यवहार गर्ने भाषा नै थारू भाषा हो । जुन थारूहरूले परापूर्व कालदेखि नै बोल्दै आएका छन् । भाषा विज्ञानका अनुसार प्रत्येक दश कोशको फरकमा एउटै भाषा पनि फरक पर्दै जान्छ । त्यही प्रभाव थारू भाषामा पनि परेको देखिन्छ । थारू भाषाका ऐतिहासिक लेख्य ग्रन्थहरू प्राप्त नभएको र कथ्य भाषा मात्र प्रयोगमा भएको हुँदा समय र परिवेशानुरूप भाषामा कालक्रमिक परिवर्तन हुनु स्वाभाविक मानिन्छ । थारू भाषामा प्रयोग गरिने प्रत्यय र उपसर्गहरू पनि भौगोलिक दुरी र समयको परिवर्तनसँगै एक अर्को ठाँउमा फरक परेको देखिन्छ ।

थारू भाषामा पूर्वमा मैथलीको प्रभाव, वारा पर्सतिर भोजपुरीको प्रभाव र पश्चिम खण्डमा अवधी भाषाको प्रभाव परेको देखिन्छ । थारू भाषालाई नियालेर हेर्दा भाषामा पाइने विविधताका कारण यसमा पनि नेपाली भाषामा जस्तै विभिन्न नौवटा भाषिकाहरू रहेको पाइन्छ ।

१. दङ्गाहा थारू भाषिका
२. दशौरीया थारू भाषिका
३. सप्तरीया थारू भाषिका
४. भैरहिया थारू भाषिका
५. सुनसरीया थारू भाषिका
६. राना थारू भाषिका
७. देउखुरिया थारू भाषिका
८. चिरौनिया थारू भाषिका
९. नवलपूरिया थारू भाषिका

उपर्युक्त भाषिकामा तात्त्विक अन्तर नभए तापनि शब्दगत र उच्चारणगत भिन्नता भने स्पष्टरूपमा रहेको पाइन्छ । दाङ र देउखुरीबीच भौगोलिक निकटता रहे तापनि दाङ र देउखुरीमा बस्ने थारूहरूबीचको भाषा, भेषभूषा, संस्कृतिमा व्यापक भिन्नता रहेको स्पष्ट देखिन्छ ।

जस्तै :

दाङहा थारू	देउखुरिया थारू	नेपाली
वट	वटाँ	छन्
खैठ	खैठाँ	खान्छन्
दानचे	ठन्चुन	अलिकति
जैठ	जैठाँ	जान्छन्

(अहिले सम्म थारू भाषाको आफ्नै लिपि छैन ।)

२.६ थारू संस्कृति

संस्कृति भनेको पुख्रिदेखि वर्तमान अवस्थासम्म चल्दै आएको, सामाजिकरूपमा स्वीकारिएको र सरकारद्वारा मान्यता प्राप्त मौखिक वा लेख्य धरोहर हो । संस्कृति मानव सभ्यताको परिचायक एवम् जिउँदो इतिहास पनि हो । संस्कृति समाजको दर्पण हो जसको माध्यमबाट समाजको अध्ययन/विश्लेषण गर्न सकिन्छ । थारू संस्कृतिको पनि आफ्नै छुट्टै पहिचान छ ।

पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म बस्ने थारूहरूको केही साभा र केही फरक संस्कृति रहेको पाइन्छ । थारूहरूका केही मुख्य साभा खानेकुराहरूमा जाँड, दारु (रक्सी), घोड्गी, माछा, भात आदि रहेका छन् । सबै थारूहरूका केही साभा चाडहरू पनि छन् । जस्तै: डस्या (दशैं), डेवारी (तिहार), माघी (माघेसक्रान्ती), दुरहेरी (होली), अष्टम्की (अष्टमी), गुरीया (नागपञ्चमी) आदि । यी सबै साभा संस्कृति हुन भने अन्य कतिपय भिन्न पनि रहेका छन् । जे होस् थारू जातिको आफ्नै किसिमको संस्कार र संस्कृतिहरू रहेका छन् । थारू संस्कृतिको धनी जाति हो । जुन अन्य जाति वा धर्म परम्पराभन्दा स्पष्टरूपमा फरक छ ।

२.७ थारू जाति प्रमुख चाडपर्वहरू

नेपालका विभिन्न बाईस वटा जिल्ला (तराई र भित्रीमधेश) मा बसोवास गर्दै आएका थारू जातिको आफ्नै धर्म, परम्परा र चाडपर्वहरू छन् । चाडपर्वहरू पनि संस्कृतिक परिचायक हुन् । थारू जातिले मनाउने विभिन्न चाडपर्वहरू मध्ये प्रमुख चाडपर्वहरूको छोटो परिचय यहाँ दिइन्छ ।

२.७.१ माघी (माघेसक्रान्ती)

माघी दाडका थारूको सबैभन्दा ठूलो र विशेष चाड हो । यो दिनलाई थारूजातिले नयाँ वर्षको रूपमा धुमधामले मनाउने गर्दछन् । खास गरी पुष २७ देखि माघको पहिलो हप्तासम्म विभिन्न कार्यक्रम गरी मनाइन्छ । यो चाड पूर्वमा भन्दा पश्चिममा धुमधामले मनाउने गरेको पाइन्छ ।

२.७.२ वर्का आटवारी

भाद्र शुक्ल पक्षपछिको प्रथम आइतबार जसमा विशेष गरी थारू पुरुष र महिलासमेत दिनभरी ब्रत बस्छन् । राति थारू पुरुषद्वारा रोटी पकाई विभिन्न फलफूल र रोटी खाने गर्दछन् । यस दिनलाई विजय दिवसका रूपमा मनाइन्छ । किम्बदन्तीअनुसार थारू राज्यमा भएको आक्रमणमा पाँच पाण्डवका माहिला भाइ भीमले यसै आइतबारका दिन सहयोग गरी दिनभर लडेर दुस्मनसँग विजय प्राप्त गरेको हुँदा सोही दिन राति फलफूल रोटी खाइ खुशी मनाएको भन्ने चलन छ ।

२.७.३ डस्या (दशैं)

प्रतिपदाका दिन जमरा राखी सप्तमीदेखि दशमीसम्म मनाइन्छ । यो चाड पूर्वका भन्दा पश्चिमका थारूहरूले बढी धुमधामसँग मनाउने गरेको पाइन्छ । यस चाडमा महाभारतको कथासम्बन्धी गीत लामो समयसम्म (भण्डै एक महिना) गाएर नाच्ने गर्दछन् । टिकाको दिन सबै घरका व्यक्ति पहिले आफ्नो अगुवा (महटवा, वडघरिया वा भल्सन्सा) को घरमा गई सबैले सामूहिक रूपमा ठनुवा (देवस्थल) मा गई विशेष खालको महाभारतको गीत गाउँदै सामूहिक पूजा गर्दछन् । पूजापछि थारू अगुवाबाट टीका ग्रहण गर्दछन् । दहित गात्रका थारूले पञ्चमी र नवमीका दिन पित्त पूजा (श्राद्ध) गर्दछन् ।

२.७.४ डेवारी (तिहार)

कार्तिक शुक्ल द्वितीयाका दिन मनाईने चाड हो । तिहारको लक्ष्मी पुजाको दिन थारू जातिले विशेष गरी मनाउँछन् । सो दिन विहान डिहुरार (पुजाकोठा) मा रहेका मूलदेवताको पूजा गरी पितृहरूलाई पित्त दिने (श्राद्ध गर्ने) चलन छ । पित्त दिए पछि अन्य देवताको पूजा गरिन्छ । लक्ष्मी पुजाको दिन विशेष गरी गाई वा लक्ष्मीको पूजा गर्ने चलन रहेको पाइन्छ ।

२.७.५ जितीया पावैन

यो चाड आश्वीन कृष्ण सप्तमीदेखि नवमीसम्म ब्रत लिएर महिलाहरूले मनाउने चाड हो । यो चाड विशेष गरी पूर्वी तराईमा धुमधामले मनाइन्छ ।

२.७.६ ढुरहेरी (होली)

यो चाड विशेषगरी पश्चिमा थारूहरूले फाल्गुन शुक्ल अष्टमी देखि पूर्णिमासम्म अर्थात् दश दिन विभिन्न कार्यक्रम गरी मनाइन्छ ।

२.७.७ गुरीया/गरही (नागपञ्चमी)

नागपञ्चमीको दिन शेषनागका प्रतीकका रूपमा रहेका देवताको विशेष रूपमा पूजा गरिन्छ ।

२.७.८ अष्टम्की (कृष्ण जन्माष्टमी)

भाद्र कृष्ण अष्टमीका दिन थारू नारीहरू ब्रत बस्दछन् । राति श्री कृष्ण भगवानको पूजा गरी फलाहार खाने गर्दछन् । यस दिनमा थारू अगुवाको घरको वैठक कोठाको भित्तामा वा डेहरी (माटोको भकारी) मा कृष्ण लिलासंग सम्बन्धित विभिन्न चित्रहरू बनाएर त्यसमै पूजा गर्ने गर्दछन् । यसमा विशेष किसिमको कला हुन्छ ।

यी वाहेक थारू जातिले मनाउने अन्य विभिन्न चाडपर्वहरू छन् । जस्तै: हरढावा (धानखेती गरेर सकेपछि मनाइन्छ) वखैया मिभनी (खेतीको समयमा मनाइन्छ) जूर सितल, वरका कलुवा, समाच केवा, नेभान, चौचन, चौठीचान, अगहनी पूर्णिमा आदि चाडपर्वहरू पनि मनाएको पाइन्छ ।

२.८ सारांश

नेपालको तराई र भित्री मधेशमा शदीयौं देखि बसोवास गर्दै आएका थारू जाति एक पिछडिएको जाति हो । यो जाति हाल नेपालका विभिन्न बाईसवटा जिल्लामा बसोवास गर्दै आएको पाइन्छ । परापूर्वमा नेपालका विभिन्न क्षेत्रमा

राज्यसमेत सञ्चालन गर्न सफल थारू जाति वर्तमान अवस्थामा भूमिहीन र गरिबीको रेखामुनि रहेको वर्ग हो । आफ्नो जातीय संस्कृती, धर्म परम्पराले सम्पन्न यस जातिको इतिहासको लिखित दस्तावेज त्यति पुराना छैनन् । केवल पच्चीस तीस वर्षदेखि मात्र लिखितरूपमा यस जातिको चिनारी आएको पाइन्छ । विशेष गरी कृषि र पशुपालन व्यवसाय अपनाउने थारू जातिमा भर्खरै मात्र अन्य क्षेत्रमा पनि प्रवेश गर्दै गरेको पाइन्छ । भारेपेली भाषा परिवारभित्र पर्ने थारू भाषाका विभिन्न नौवटा क्षेत्रीय भाषा वा भाषिकाहरू रहेको पाइन्छ । जसमध्ये देउखुरिया भाषिका पनि एक हो । आफ्नै किसिमका चाडवाड, धर्म-संस्कृति र भेषभूषा र भाषामा रमाउने थारू जाति नेपालको आदिवासी जातिअन्तर्गत पर्दछ ।

विभिन्न क्षेत्रमा बसोवास गर्ने थारू जातिको भेषभूषा, खानपान र भाषामा विविधता रहेको पाइन्छ भने धेरै कुराहरूमा समानता पनि भेट्न सकिन्छ । यसरी हेर्दा थारू जातिभित्र पनि अनेकतामा एकता रहेको पाइन्छ भन्न सकिन्छ ।

अध्याय - तीन

देउखुरिया थारू भाषिकाको शब्दभण्डारको अध्ययन

भाषा एवम् व्याकरणको महत्त्वपूर्ण एकाई मानिने शब्दहरूको सामूहिक नाम शब्द भण्डार हो । "भाषाहरूमा शब्दभण्डारको व्यवस्था भिन्नभिन्न हुनसक्छ । प्रत्येक भाषा भाषिले आफ्नो धारणालाई आवश्यकताअनुसार विशेषीकृत वा समान्यकृत गरेको हुन्छ । अथवा कुनैमा धेरै र कुनैमा थोरै शब्दले काम चलाएको देखिन्छ (अधिकारी, २०५९ :१२२) । ”

”सबै भाषाको आ-आफ्नो शब्द भण्डार हुन्छ । कुनै एउटा भाषामा चलन गरिने जाति जम्मै शब्दलाई सगोलमा त्यस भाषाको शब्दभण्डार भनिन्छ, (शर्मा, २०५६:३७)” देउखुरिया थारू भाषिकाको पनि आफ्नो शब्दभण्डार छ ।

शब्द भण्डारमा विभिन्न क्षेत्रमा प्रयोग हुने शब्दहरू हुन्छन् । शब्दका किसिम छुट्याएर समूह-समूहमा वा वर्ग-वर्गमा राख्ने कार्यलाई शब्द वर्गीकरण भनिन्छ । शब्दको वर्गीकरण गर्ने विभिन्न आधारहरू हुन्छन् । यहाँ देउखुरिया थारू भाषिकाको शब्दभण्डारको अध्ययन भने दैनिक बोलचालको भाषामा प्रयोग हुने कथ्यरूपबाट उपलब्ध भएका आधारभूत शब्दभण्डारलाई शब्दवर्गका आधारमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.१ शब्दवर्गका आधारमा देउखुरिया थारू भाषिकाको शब्दभण्डार

३.१.१ नाम शब्द

परम्परागत व्याकरणमा नामलाई पाँच वर्गमा राखिएको पाइन्छ । व्यक्ति वाचक, जाति वाचक, द्रव्य वाचक, समूहवाचक र भाव वाचक यिनै आधारमा देउखुरिया थारू भाषिकाका नाम शब्द प्रस्तुत गरिएको छ ।

क) व्यक्तिवाचक नाम

विशिष्ट वस्तु, व्यक्ति, स्थान र धारणा बुझाउने वा बोध गराउने शब्दलाई व्यक्तिवाचक नाम भनिन्छ ।

* व्यक्ति बुझाउने : सिता, वसन्ती, रामकली, रामप्रसाद, हरिराम, कलिराम आदि

* थर बुझाउने : थारू, चौधरी, दहित, गमुवा, आदि

* स्थान बुझाउने : लालमटिया, वन्गावा, हरपौरा, छिटाहा

* चाडपर्व बुझाउने : डस्या, माघी, गुरिया, डेवारी आदि ।

यस्ता नामले विशिष्ट सन्दर्भ जनाउने हुँदा यिनको अर्को सम्दर्भ हुँदैन ।

ख) जातिवाचक नाम

सामान्य लक्षण दर्शाउने कुनै वस्तु, स्थान आदिको जाति, नाम वा शब्दलाई जातिवाचक नाम भनिन्छ । जसमा एउटै वर्गका जिव, जन्तु, वस्तु आदि पर्दछन् । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
गिर्गीट	छेपारो	चमगेदरी	चमेरो
मेघा	भ्यागुता	माछी	भिँगा
चिरै	चरा	फूला	फूल
मध	महुरी	छेप्री	बाखा
फारा	फल	सन्तोला	सुन्तला

ग) द्रव्यवाचक नाम

नाप्न वा तौल गर्न सकिने पदार्थको नामलाई द्रव्यवाचक नाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
सोन	सुन	सिकार	मासु
पित्तर	पित्तल	माटी	माटो
धुर	धुलो	खुन	रगत
लुहा	फलाम	पत्थर	ढुङ्गा

घ) समुदाय वाचक नाम

व्यक्ति वा वस्तुको समूहको बोध गराउने शब्दलाई समुदायवाचक नाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
लाइने	ताँती	बरात	जन्ती
वगाले	हुल/वथान	कुरौट	रास
बोभा	बिटो	भोंफा	भुप्पो

ङ) भाववाचक नाम

भाव बुझाउने वा गुण दोष स्वाभावको बोध गराउने शब्दलाई भाववाचक नाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
हेल्हा	हेला	बठैना	दुःखु
वुढाइल्	बुढ्याई	गन्धैना	गन्ध
हेक्लाहा	भक्भके	मया	माया

४.१.२ सर्वनाम

“नाम वा ना पदसमूहको पुनरुक्ति रोकन सट्टामा आउने शब्दलाई सर्वनाम भनिन्छ (शर्मा २०६० :२९)” ।

देउखुरिया थारू भाषिकामा पाइने विभिन्न सर्वनामिक शब्दहरू निम्न छन् ।

क) पुरुष वाचक सर्वनाम

अ. प्रथम पुरुष

कथनमा वक्ताको सन्दर्भ जनाउने सर्वनाम प्रथम पुरुष हुन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
मै	म	मोर	मेरो
हम्र/हमारिक/हमार	हामी/हाम्रो	हमारठन	हामीसँग
हम्रे	हामीहरू	हम्रन्	हामीहरूलाई

आ. द्वितीय पुरुष वाचक सर्वनाम

श्रोताको सन्दर्भ जनाउने सर्वनामलाई द्वितीय पुरुष वाचक सर्वनाम भनिन्छ ।

जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
तैं/टु	त/तिमी	अपन्	तपाईं
टोर/टुहार	तेरो/तिम्रो	अपनन्के	तपाईंहरू

इ. तृतीय पुरुष

वक्ता र श्रोता बाहेकको सन्दर्भ दर्शाउने सर्वनामलाई तृतीय पुरुष सर्वनाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
यी	यो/यी/यिनी	ऊ/उहे	ऊ/त्यो/तिनी
ओइने	उनीहरू	एइने	यिनीहरू

ख) आत्मवाचक सर्वनाम

आफुलाई जनाउने शब्दलाई आत्मवाची सर्वनाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
अपन	आफु	मोर	मेरो
अपनिही	आफै	हम्र	हामीहरू
हमारमे	हाम्रोमा	अपनहे	आफुलाई

ग) दर्शकवाचक सर्वनाम

कुनै व्यक्ति वस्तु वा धारणालाई तोकेर देखाउनका लागि प्रयोग हुने सर्वनामलाई दर्शक सर्वनाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
जोन	जे/जुन	ओहे	निज
यिहे	यिनै/यहि	उहे	त्यही/तिनै
जउन	जो		

घ) प्रश्नवाचक सर्वनाम

प्रश्न बुझाउने को, के, कुनलाई प्रश्नवाचक सर्वनाम भनिन्छ । वाक्यलाई प्रश्नात्मक बनाउन यिनले मद्दत गर्दछन् । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
कौन	कुन	के/के	को-को
कौन/कौन	कुन-कुन	का	के
कहिया /कब	कहिले	कहोर	कहाँ

ङ) अनिश्चयवाचक सर्वनाम

अनिश्चित सन्दर्भ दर्शाउने सर्वनामलाई अनिश्चय वाचक सर्वनाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
केउ	कोही / कसैले	कुछु	केही
कौनो	कुनै	जौनफेन	जोसुकै
जाफेन	जेपनि	जसिकतसिक	जसोतसो

च) निश्चयवाचक सर्वनाम

कुनै व्यक्तिवस्तु वा धारणा सम्बन्धी निश्चितताका साथ निर्देशन गर्ने सर्वनामलाई निश्चय वाचक सर्वनाम भनिन्छ । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
सक्कु	सबै	जम्मु	हरेक
दोनु	दुबै	एक्ठो	एउटा
दोसर	अर्को		

छ) पारस्परिक सर्वनाम

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
हम्मे-हम्मे	हामी-हामी	एक-दोसर	एक-अर्को
अपनेह	आफु-आफु		

३.१.३ विशेषण शब्द

“विशेषणले नाम वा नामिक पदको वर्णन गर्छ, अथवा नामको अर्थलाई स्पष्ट गर्ने, विस्तार गर्ने सीमित गर्ने वा विशिष्ट बनाउने काम गर्छ (अधिकारी, २०५५:३७)। देउखुरिया थारू भाषामा पाइने विभिन्न विशेषणिक शब्दका उदाहरणहरू तल प्रस्तुत गरिएको छ -

क) गुणबोधक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
सुग्घुर	राम्रो / सफा	मजा	राम्रो / असल
धनी	धनी	पातिर	दुव्लो
नैमजा	खराव	पूरान	पूरानो
ढांगर	अल्छी	धिरे	विस्तारै

ख) सम्बन्ध बोधक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
दखिन	दक्षिण	पर्वतीया	पहाडी

ग) भेदक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
कृष्णक छावा	कृष्णको छोरा	मोर वहिन्या / वावु ।	मेरी वहिनी ।
आजक खवर	आजको खवर	कालक घटना ।	हिजोको घटना ।
ओकर भैया	उसको भाइ	मोर डाई ।	मेरी आमा ।

घ) परिमाणबोधक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
बहुत	धेरै	थोरचुन	अलिकति
ढेउर	धेरै / बढी	अत्रा	यति
ओटना	उति	जत्रा	जति
आधा	आधा	जम्मु	जम्मै

ड) तुलनाबोधक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
से	भन्दा	जैसिन्	जस्तो
ढेउर	ज्यादा	थोरचुन्	थोरै

च) सर्वनामिक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
यी	यो	ऊ	त्यो
यिहे	यही	उहे	त्यो / सोही
कौन्	को		

छ) सङ्ख्याबोधक विशेषण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पहिला	पहिलो	दोसर्का	दोस्रो
तिसर्का	तेस्रो	चौठा	चौथो
पचुवाँ	पाँचौ	छठुवाँ	छैटौं
एकओसेँ	एकोहोरो	दुनुवसेँ	दोहोरो
दुनु	दुवै	तीन	तीनै
आधे	आधा	पौने	पौने
डेढी	साढे एक	हजारो	हजारौं
सयौं	सयौं	करोरौ	करोडौं

४.१.४ क्रिया

“वाक्यमा विधेय भई घटना, कार्यव्यापार, स्थिति वा अवस्था बुझाउने शब्दलाई क्रिया भन्दछन् (शर्मा, २०६०:५७” । क्रियालाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गरेको पाइन्छ । देखुरिया थारू भाषिकामा क्रियापदलाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गरेको पाइन्छ । जस्तै :

(क) वाक्य समापनका आधारमा

अ) समापक क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पह्ठ	पढ्छ	लिखठ	लेख्छ
कहठ	भन्छ	खाइठ	खान्छ
खुजियाइठँ	कन्याउँछ	रोइठ	रुन्छ

अ) असमापिका क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पूहके	पढेर	कहिके	भनेर
जैतिटी	जाँदै	कैलक	गरेको
रौइटी	रुदै	कहलक्	भनेको

ख) कर्मका आधारमा

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
खुलल्	खुल्यो	मुअल्	मच्यो
बैठना	बस्नु	रुईल्	रोयो
खोख्ना	खोक्नु	दौड्ना	दगुर्नु / दौड्नु

कर्मका आधारमा क्रिया तीन प्रकारका हुन्छन् । जस्तै :

अ) सकर्मक क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
चवईना	चपाउनु	विसैना	विसाउनु
निक्रना	निस्कनु	चिक्टना	चिमोड्नु

आ) द्विकर्मक क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
करना	गर्नु	लिखल्	लेख्यो
देओ	देउ	खुवाइल्	खुवाउनु
कहना	भन्नु	बेचना	बेच्नु

इ) पूराकापेक्षी क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
बा	छ	हाँ	हो
मानल्	मान्यो	बनल्	बन्यो
कहठ्	भन्छ	समभल्	सम्भयो / ठान्यो
लागल्	लाग्यो		

ग) सञ्चारका आधारमा

अ) सरल क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पहठ्	पढ्छ	खवैयावा	खानेछ
वैठ्ठ	वस्छ	जाइठ	जान्छ
करठ	गर्छ	लिखठ	लेख्छ

आ) मिलित क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
कहलेवा	भनेको छ	खाइपहठ	खानुपर्छ
गैराखल्	गइसकेको छ	करसेकलेवा	गरिसकेको छ
कहिदेहो	भनिदिनु	मानदेओ	मानिदेउ

इ) प्रेरणार्थक क्रिया

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
लिखैहो	लेखाउनु	खओइहो	खुवाउनु
करैहो	गराउनु	नेगैहो	हिडाउनु
देखैहो	देखाउनु	वचैहो	वचाउनु

३.१.५ नामयोगी

“विभिन्न अर्थ सम्बन्ध जनाउनका लागि नामसँग जोडिने शब्दलाई नामयोगी भनिन्छ (अधिकारी, २०५५:५७)।” देउखुरिया थारू भाषिकामा पाइने नामयोगी शब्दका केही उदाहरणहरू तल दिइन्छ।

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
उप्पर	माथि	तरे	मुनि/तल
वाहर	वाहिर	ओर	तिर/पट्टि
ओहपार	पारि	एहपार	वारि
लगो	नजिक	सङ्गे	सित/सँग
तक	सम्म	से	भन्दा

३.१.६ क्रियायोगी

“क्रियाको विशेषता तथा परिवेश जनाउने शब्दलाई क्रियायोगी भनिन्छ (अधिकारी, २०५५:४८)।” देउखुरिया थारू भाषिकामा पाइने विभिन्न किसिमका क्रियायोगी शब्दका केही उदाहरणहरू तल प्रस्तुत गरिन्छ।

क) कालिक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
कहिया	कहिले	जवफेन	जहिलेसुकै
जब	जब	काल	भोली
पोरु	पोहोर	एनासाल	आघौं/आउँदो वर्ष
कव	कतिखेर	आजकले	आजकल

ख) स्थानिक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
कहोर	कता / कहाँ	आगे	अगाडि
पाछे	पछाडि	जहोरतहोर	जहाँतहाँ
सोभासोभ	आमनेसामने	आगेपाछे	अधिपछि

ग) परिभाषाबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
आकुर	अरू	वहुत्ते	असाध्यै
पूरा	पुरै	ठन्चुन	थोरै
ढेउर	धेरै	पूरेपूर	पूरापूर
कमे	कम	अत्ने	यत्ति
जतने	जत्ति	वहुत्ते	असाध्यै

घ) रीतिवाचक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
ऐसिके	यसरी	मजासे	राम्ररी
जोरसे	वेसरी	धिरेसे	सुस्तरी
विश्वाससे	विश्वासपूर्वक	भट्टे	छिटो
चुप्पेसे	चुपचाप	शान्तिसे	शान्तिसँग

ड) आवृत्तिबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
जबेतबे	जहिले तहिले	एकदम-एकदम	बारम्बार
हरदम	जहिले पनि	कब्बोनै	कहिल्यैनाई
कबोकबो	यदाकदा / कहिलेकाहीं	धेरचो	धेरैचाटी
सक्कुहप्ता	प्रतिहप्ता	हरवातेम्	वातैपिच्छे

च) हेतु/कारणबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
रिसाके	रिसायर	दारुसे	रक्सीले
आँधीसे	हुरीले / आँधीले	विराम पर्लकले	विरामी भएकोले
गर्न्याइकलम्	गाली गरेकोमा	वर्खाकओसे	भर्रीले गर्दा

छ) परिणामबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
उहेसे	उसैसँग	उहेमारे	परिणामस्वरूप
उहओसे	त्यसकारण	ऐसिनहुइलकओसे	यसो हुनाले

ज) प्रयोजनबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पढेगैल	पढ्नगयो	मिभनीकलग	खाजाको लागि

झ) शर्तबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
आइते	आयो भने	नइरहीते	नभए
पुछिते	सोधेमा	लैलिते	लियो भने

ञ) परिस्थितिवोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
जाइवेर	जाँदा	सुन्के	सुन्दा / सुनेर
ऐइटी-ऐटी	आउँदा-आउँदै	कहलकओभै	भनेकोमा
लेलकओसे	लिएकोमा	आइपर्ना हो	आउनुपर्ने हो

ट) विपरीतबोधक क्रियायोगी

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
परितेफेन	परेतापनि	सम्भैलेसे फेन	सम्भाए तापनि
खैलेसेफेन	खाए तापनि	कहलेसे फेन	भन्दा पनि/भने तापनि
कैलेसे फेन	गरे तापनि		

३.१.७ संयोजक शब्द

“ वाक्य, उपवाक्य अथवा वाक्यमा एकाइहरूलाई जोड्न प्रयुक्त हुने शब्दलाई संयोजक भनिन्छ (शर्मा, २०६०: ३२) ।” देउखुरिया थारू भाषिकामा प्रयोग हुने संयोजकका केही उदाहरणहरू तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

क) सापेक्ष संयोजन शब्द

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
जहिया	जहिले	ओत्ना	त्यत्रो
ओईसिक	त्यसरी	जा-जा	जो-जो
जैसिके	जसरी		

ख) निरपेक्ष संयोजक शब्द

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
ओ	र	तब	अनि
काकरेकी	किनकी/किनभने	याते	अथवा
नैते	नत्र	उहेकमारे/उहेमारे	त्यसैले
तब्बोपर	तैपनि	नैहुइलेफेन	नभए पनि

३.१.८ विस्मयादीबोधक शब्द

“प्राय वाक्यका अगाडि पृथकरूपमा आई त्यसमा व्यक्त अवधारणामाथि विभिन्न मनोभाव जनाउने टिप्पणी गर्छन् । त्यस्ता शब्दहरूलाई विस्मयादीबोधक भनिन्छ,

(अधिकारी, २०५५:७१)।” देउखुरिया थारू भाषिकामा पाइने विस्मयादीवोधक शब्दका केही उदाहरणहरू यहाँ प्रस्तुत गरिन्छ ।

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
साबास !	स्यावास !	धत् !	धत् !
कठै !	कठै !	नही !	नाई !

३.१.९ निपात शब्द

“वाक्यमा प्रयुक्त निकटवर्ती शब्द वा वाक्यका अर्थलाई नै घोटक गर्ने अव्यय शब्द निपात हुन् (अधिकारी, २०५५:६९) । ” देउखुरिया थारू भाषिकामा प्रयोग हुने केही निपात शब्दका उदाहरणहरू तल दिइन्छ ।

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
काहुन	क्यारे	होना	अनि
केजनी	कुन्नी	ले	ल
खै	खोइ		
हाँ	है		
का	के		

शब्दवर्गान्तर्गतका नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, विस्मयादीवोधक र निपात जस्ता शब्दहरू देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि प्रशस्त प्रयोग भएको पाइन्छ । नेपाली भाषामा रहेभैं व्यक्तिवाचक, जातिवाचक, द्रव्यवाचक, समूहवाचक, भाववाचक नामको पनि अलग-अलग रूपमा प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसै गरी सर्वनामका पनि सबै रूपको प्रयोग भएको देखिन्छ । क्रियाको प्रयोगलाई हेर्दा नेपाली भाषामा जस्तै देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि सकर्मक, अकर्मक, द्विकर्मक, पुरकापेक्षी लगायतका क्रियाको आफ्नै भाषामा प्रयोग भएको पाइन्छ । यसरी देउखुरिया थारू भाषिकाको शब्द भण्डारलाई हेर्दा स्तरीय नेपाली भाषाको भन्दा फरक रहेको देखिदैन । स्तरीय नेपाली भाषाका शब्द र देउखुरिया थारू

भाषाका शब्द अर्थगत रूपमा समान रहेतापनि शब्दगत रूपमा र उच्चारणगत रूपमा व्यतिरेक रहेको पाइन्छ ।

त्यसैगरी नामयोगी, क्रियायोगी, बिस्मयादीवोधक, शब्दहरू र निपातको प्रयोग पनि दुवै भाषामा भएको पाइन्छ । बिस्मयादीवोधक शब्दहरू दुवै भाषामा समान प्रयोग भएको पाइन्छ भने अन्य शब्दहरू अर्थगत रूपमा समान रहेतापनि शब्दगत र उच्चारणका दृष्टिले भने व्यतिरेक रहेको पाइन्छ । जस्तै: अहा ! धत् ! थुक्क ! कठै ! जस्ता बिस्मयादीवोधक शब्द दुवै भाषामा समान प्रयोग भएको पाइन्छ । ओईसिके (त्यसरी), जहिया (जहिले), जाइवेर (जाँदा) सुनके (सुन्दा) से फेन(भन्दा पनि), कैसिन (कस्तो) ना (न), खै (खोइ) फेन (पनि), आदि शब्दहरूमा व्यतिरेक रहेको पाइन्छ ।

३.२ विभिन्न क्षेत्रसाग सम्बन्धित शब्दभण्डारहरू

देउखुरिया थारू भाषिकामा शारीरिक अङ्ग, घर व्यवहार, मानवीय कार्य लगायत दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने यस्ता विभिन्न शब्दहरू प्रयोग भएको पाइन्छ । केही शब्दका उदाहरणहरू निम्नरूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क) शरीरका विभिन्न भाग बुझाउने शब्दहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
देह	शरीर	मुह	मुख
लिलार	निधार	आखिकवढनी	परेला
मुरी	टाउको	ढोणी	नाइटो
गदौरी	हत्केला	आँखी	आँखा
पौली	पैतला	नुहु	नङ्

ख) शरीरका काम र हेरविचार बुझाउने शब्दहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
डकर्ना	डकार्नु	लहैना	नुहाउनु
जमहैना	हाइगर्नु	हेच्की	वाडुल्की
ढिणहार	पेटवोक्नु	खुजियाइना	चिलाउनु
लच्काहा	मर्कनु	ठिर वथैना	पेट दुख्नु

ग) मानवीय कार्य बुझाउने शब्दका उदाहरण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
गिरना	लड्नु	टेक्ना	टेक्नु
लड्रैना	खेच्याउनु	रफ्टना	चिप्लनु
ठेसलगना	ठेसलागनु	हसियाई	पर्खनु
पकरना	समात्नु	लिहुरना	निहुरिनु

घ) घरसङ्ग सम्बन्धित शब्दका उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
बहरी	बैठक	दुवार	ढोका
वाती	भाटा	किवार	भयाल
टेका	खावो	देवाल	भित्ता
घारी	गोठ	कोण्टी	कोठा
भन्सा	भान्सा	देउरारकोन्टी	पुजाकोठी

ड) भाडाकुडा जनाउने शब्दका उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
डरुवा	डाडु	गग्री	गाग्री
टठिया	थाल	खोरिया	कचौरा
सुप्पा	नाड्लो	कराही	कराही
वट्ली	कसौडी		

च) खानपिनसङ्ग सम्बन्धित शब्दका उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
निकैना	केलाउनु	छौँकना	भान्नु
चवैना	चपाउनु	भुटना	भुटनु
सन्ना	साधनु/मुछ्छनु	पकैना	पकाउनु
खौँकना	पस्कनु	लिलना	निल्लु
तिना	तरकारी	ल्वान	नुन
करु	पिरो	आमिल	अमिलो
मिठ	मिठो	गुरी	गुलियो

छ) लुगाफाटोसङ्ग सम्बन्धित शब्दका केही उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
लुग्गा	कपडा	चोलीया	चोलो
गोन्या/धोती	फरिया	कछ्छनी	कछ्छाड
फिराक	फ्राक/फ्रक	जैड्घैला	कच्छ्रा
सिना	सिउनु	पेहना	लगाउनु
गुठना	गुत्थनु	सिक्चल	खुम्चीयो
लपेटना	वेनु	विटोरना	पट्याउनु
धुइना	धुनु	सुकैना	सुकाउनु

ज) पशुपंक्षी वुभाउने शब्दका केही उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
गिदार	स्याल	सप्लुर	न्याउरीमुसा
मुर्गी	कुखुरा	चिङ्गानी	चल्ला
पठ्ठरू	पाठो	चिलहार	चिल
चनगेन्द्री	चमेरो	गैया	गाई
भैसिन्या	भैसी	भैसा	राँगो
हर्ना	मृग/हरिन	खेचही	कछुवा
मच्छी	माछा	छेग्रा	खसी
भेरी	भेडा	सुअर	सुङ्गुर
छेग्री	बाखा	सप्लुर	न्याउरीमुसा

झ) बोटविरुवा वुभाउने शब्दका केही उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
रुख्वा	रुख	अमरुत	अम्वा
डहियाँ	हाँगा	पैरा	पराग
फारा	फल	फूला	फूल
पैरा	पराल	काटाँ	काढा
आम	आँप	निब्बु	कागती
औरा	अमला		

अ) वाजागाजा र धातु बुझाउने शब्दका केही उदाहरण

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
बसिया	वासुरी	वन्सी	वल्छी
ढोल्की	तवला	मन्द्रा	मादल
लोहा	फलाम	पित्तर	पित्तल
सोन	सुन	चाँनी	चाँदी

ट) सामाजिक संरचनासँग सम्बन्धित शब्दका केही उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
परोसी	छिमेकी	गरधुरिया	मुखिया
कमैया/कमुइया	नोकर/कमाउने कान्छे	किसनवा	किसान
सोङ्ग	नाटक	नच्ना	नाच्नु
छोरपत्र	सम्बन्ध विच्छेद	वुढ्वा	बुढोपाको

ठ) समय, मौसम र भूगोल बुझाउने शब्दका केही उदाहरणहरू

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
काल	भोली/हिजो	आभ्र	आज
परौ	पर्सी/अस्ती	रात	राती
सखारै	विहानै	दिन	दिउसो
पानी आइना/पानी वर्षना	पानी पर्नु	वाढ	वाढि
धुन्ध/कुहिरा	कुहिरो	धुन्धि	तुँवालो
भूइचाल	भूकम्प	दुनिया	संसार
पर्वत्वा	पहाड	वाजमर्ना	चट्याङ्ग पर्नु
चारुवर	चारैतिर	पुहना	वग्नु

३.४ सारांश

देउखुरिया थारू भाषिकामा रहेका विभिन्न किसिमका शब्दहरूको सगोल रूप नै देउखुरिया थारू भाषिकाको शब्दभण्डार हो । यस भाषिकाको शब्दवर्गान्तरगत पर्ने शब्दहरू - नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियाका साथै नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, विस्मयादिवोधक, निपातजस्ता शब्दको स्वरूप नेपाली भाषाका शब्द सरह रकेको पाइन्छन् । परम्परागत आधारमा विभाजित विभिन्न प्रकारका नेपाली भाषाका नामिक शब्दहरू भै देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि व्यक्तिवाचक, जातिवाचक, समूहवाचक, द्रव्यवाचक, भाववाचक आदि नामिक शब्द देखिन्छन् । नेपाली भाषामा प्रयोग हुने सर्वनामिक शब्द म, तँ, तिमी, तपाइ, हजुर, यहाँ (एकवचन) र तिमीहरू, तपाँइहरू, हजुरहरू यहाँहरू, हामी/हामीहरू (बहुवचन) हुन्छन् भने देउखुरिया थारू भाषिकामा मै, तै, तु, अपन (एकवचन) र हम्न, तुहरे, अपनेन् (बहुवचन) मा प्रयोग भएको पाइन्छ । यी दुवैबीच ध्वनिगत र शब्दगत भिन्नता भए तापनि अर्थगत समानता रहेको पाइन्छ । विशेषण र क्रियापदका प्रकार र स्वरूप दुवै भाषामा समान देखिन्छन् ।

विशेषण र क्रियापदका प्रकार र स्वरूप दुवै भाषामा समान देखिन्छन् । नेपाली भाषामा जस्तै देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि गुणबोधक सङ्ख्याबोधक, परिणामबोधक, अंशबोधक आदि विशेषण पाइन्छ । त्यसैगरी क्रियामा पनि दुवैमा सकर्मक, अकर्मक, द्विकर्मक, पुरकापेक्षी, सरल, मिलित आदि रहेको पाइन्छ । अविकारी शब्दहरू नामयोगी, क्रियायोगी, संयोजक, निपात विस्मयादि, बोधकको प्रचलन थारू भाषिकामा पनि रहेको पाइन्छ । तर थारू भाषिकामा विस्मयादिवोधक शब्द र निपात भने तुलनात्मक रूपमा नेपाली भन्दा निकै कम शब्दहरू रहेको पाइन्छ ।

देउखुरिया थारू भाषिका र नेपाली भाषामा प्रयोग हुने विभिन्न क्षेत्रका शब्दहरूको समान प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यस्ता शब्दहरू अर्थगत रूपमा समान रहे तापनि शब्दगत बनोट र उच्चारणमा भने व्यतिरेक रहेको पाइन्छ ।

अध्याय ४

शब्दको रूपायन प्रक्रिया

४.१. रूपायन

“रूपायन शब्द रचनाको एउटा महत्त्वपूर्ण प्रक्रिया हो । व्याकरणीय अर्थ थपी शब्दमा गरिने परिवर्तनलाई रूपायन भनिन्छ । (शर्मा, २०५६:४७)।”

“ वाक्यात्मक सम्बन्ध र व्याकरणात्मक अर्थको अभिव्यक्तिका लागि कोशीय शब्दमा गरिने परिवर्तनलाई नै रूपायन प्रक्रिया भनिन्छ । ”

रूपात्मक दृष्टिले शब्दलाई दुई वर्गमा राखिन्छ ।

- विकारी
- अविकारी

“रूप चलने तथा रूप परिवर्तन हुने अथवा विकार देखिनेलाई विकारी र त्यस्तो नहुने शब्दलाई अविकारी भनिन्छ । विकारी भित्र नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया वर्गका, अनि अविकारी भित्र चाँहि अव्यय वर्गका सबै शब्दहरू पर्दछन् (अधिकारी, २००५५:१८) । ”

यिनै रूपचल्ने विकारीअन्तर्गतका नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिकाका नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया वर्गका शब्दहरूको रूपायन प्रक्रियाको व्यतिरेकी विश्लेषण गरिएको छ ।

४.१.१ नाम वर्गका शब्दहरूको रूपायन

“नाम वर्गका शब्दहरूको रूपायन समूहलाई नामको रूपावली भनिन्छ । नामको रूपायन वचन लिङ्ग र कारकका आधारमा गरिन्छ (शर्मा, २०५६:४९) ।” थारू भाषामा सजीव वर्गका नामहरू दुई लिङ्गमा आधारित हुन्छन् , पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग

क) लिङ्गको आधारमा नाम शब्दको रूपान

पुलिङ्ग		स्त्रिलिङ्ग	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
छावा	छोरो	छाई	छोरी
बाबा	वुवा	डाई	आमा
मलिकवा	मालिक	मलकिन्या	मालिकनी
भैया	भाइ	वहिन्या	वहिनी
कुकुरा	कुकुर	कुकुरन्या	कुकुरनी
गोरु	गोरु	गैया	गाई
नाना	वाजे	नानी	बज्यै
ठरुवा	लोग्ने	जन्निवा	स्वास्नी
वघवा	वाघ	वघिनिया	वघेनी

माथिको तालिकामा देखाइएअनुसार नेपाली थारूमा लिङ्गको समान व्यवस्था रहेको देखिन्छ । नेपालीमा पुलिङ्गबाट स्त्रिलिङ्ग वनाउँदा आकारलाई इकारमा परिवर्तन गरी प्रत्यय लगाएको पाइन्छ भने थारू भाषामा आकारलाई इकार वा न्या प्रत्यय लगाई लिङ्ग परिवर्तन गरेको देखिन्छ । यसरी नेपाली र थारू भाषामा एउटै शब्द जनाउने रूप भिन्न भए पनि तिनको लिङ्गको आधारमा रूपान हुदा समानता रहेको पाइन्छ ।

४.१.२ वचनका आधारमा नामशब्दको रूपान

वचन नामको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणिक कोटि हो । नेपालीमा वचन दुई किसिमका हुन्छन् । एकवचन र बहुवचन जस्तै:

एकवचन		बहुवचन	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
छावा	छोरो	छावन्	छोराहरू
गैया	गाई	गैयन्	गाइहरू
छाई	छोरी	छाईन्	छोरीहरू
भैना	भाञ्जा	भैनन्	भाञ्जाहरू
भैया	भाइ	भैयन्	भाइहरू
छेप्री	बाखा	छेप्रीन्	बाखाहरू
लौरा	केटो	लौरन्	केटाहरू
कुकुरा	कुकुर	कुकुरन्	कुकुरहरू
भौजी	भाउजु	भौजिन्	भाउजूहरू

माथिको तालिकामा देखाइएअनुसार नेपाली भाषा र थारू भाषामा वचनको समान व्यवस्था देखिन्छ । नेपालीमा बहुवचन जनाउन बहुवचन बोधक प्रत्यय हरू थपिन्छ भने थारू भाषामा न् प्रत्यय थपेर बहुवचन बनाएको पाइन्छ । जस्तै : गैया - गैयन् । भैया - भैयन् ।

४.१.३ कारक तथा विभक्तिको आधारमा नामको रूपायन

वाक्यात्मक कार्यको अभिव्यक्तिका लागि नाम वर्गका शब्दले विभिन्न विभक्ति चिह्नहरू लिने गर्दछन् । थारू भाषामा विभक्तिको प्रयोग निम्न तरिकाले भएको पाइन्छ ।

कारक	विभक्ति	
	थारु	नेपाली
कर्ताकारक	छाइसे	छोरीले/बाट
कर्मकारक	छाईन् हे	छोरीहरूलाई
कारण	छाइसे	छोरीबाट/द्वारा
सम्प्रदान	छाइकलग्	छोरीका लागि/निमित्त
अपादान	छाईसे/छाईहे	छोरीबाट/देखि
सम्प्रदान	छाईक,अपन, मोरिक	छोरीको का,की,नो,ना,नी,रो,रा,री
अधिकरण	छाईमे	छोरीमा

माथि देखाइएको तालिकाअनुसार नाम शब्दको परिवर्तन नेपाली भाषा र थारु भाषा दुवैमा विभक्ति चिह्नको प्रयोगले भएको छ । नेपाली भाषामा क्रमशः ले, बाट, लाई, द्वितीया, ले, बाट, द्वारा तृतीया, लागि, निमित्त चतुर्थी, बाट देखि पञ्चमी, को, का, की, रो, रा री, नो, ना, नी, षष्ठी र मा सप्तमी विभक्ति चिह्नहरू प्रयोग भएको देखिन्छ भने थारु भाषामा से प्रथमा, हे द्वितीया, से तृतीया कलग चतुर्थी, से, हे पञ्चमी, क, र, न षष्ठी र मे सप्तमी विभक्तिका रूपमा देखिन्छन् । यसरी हेर्दा दुवै भाषाका विभक्ति चिह्नमा असमानता देखिन्छ । तर अर्थगत रूपमा समानता पाइन्छ ।

सम्भावित त्रुटि

नेपाली भाषा र देउखुरिया थारु भाषिका दुवैमा नाम शब्दको रूपायन लिङ्ग, वचन र कारकका आधारमा भएको पाइन्छ । लिङ्गको आधारमा नाम शब्दको रूपायन हुदा शब्दगत र व्यवस्थागत भिन्नता देखिन्छ भने अन्य कुरामा समानता देखिन्छ । लिङ्गका आधारमा नामशब्दको रूपायन गर्दा थारु भाषी वक्ताले निम्न अनुसार त्रुटि गर्ने सम्भावना रहन्छ । जस्तै :

सिटा भाट खान्छ > सिता भात खान्छिन् । मेरो वुवा र आमा गयो > मेरा वुवा र आमा जानुभयो । बहिनीहरू आयो > बहिनीहरू आए । छोरी बजार जान्छ > छोरी बजार जान्छे ।

त्यसैगरी वचनको प्रयोगका दृष्टिले दुवैमा समान संरचना रहे तापनि शब्दगत दृष्टिले भिन्नता रहेको देखिन्छ । वचनका आधारमा नामशब्दको रूपान गर्दा थारू भाषी वक्ताले निम्नानुसार त्रुटि गर्न सक्दछन् । जस्तै :

छोराहरू बजार गयो > छोराहरू बजार गए । हामीहरू खाना खायो > हामीहरूले खाना खायो । उसको छोरी आएछन् > उसका छोरीहरू आएका छन् । उनीहरू घर जान मान्दैनन् > उनिहरू घर जान मान्दैनन् ।

यसरी एकवचनमा बहुवचनको र बहुवचनमा एकवचनको क्रियापद प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

त्यसै गरी विभक्ति प्रयोगका दृष्टिले दुवै भाषामा समान संरचना रहेको भए तापनि विभक्ति चिह्न प्रयोगमा भने भिन्नता रहेको देखिन्छ । अतः थरू भाषी वक्ताले निम्नानुसारको त्रुटि गर्न सक्ने देखिन्छ । जस्तै:

आमा भात खायो > आमाले भात खानुभयो ।

उनीहरू घरसे आयो > उनीहरू घरबाट आए ।

रुखसे अमरुत खसल > रुखबाट अम्बा झर्‍यो ।

यसरी नेपाली भाषाको प्रयोगमा पनि थारू शब्द वा प्रत्ययहरू गाँसिएको देखिन्छ ।

४.२ सर्वनाम शब्दको रूपायन

सर्वनाम शब्दको रूप समूहलाई सर्वनामको रूपावली भनिन्छ । सर्वनामको रूपायन वचन, पुरुष आदर र कारकका आधारमा गरिन्छ (शर्मा २०५६:५०)।” यिनै आधारमा देउखुरिया थारू भाषिकाको सर्वनाम शब्दको रूपायन गरिएको छ ।

४.२.१ वचनका आधारमा सर्वनामको रूपायन

वचन नामिक पदको सङ्ख्यासँग सम्बन्धित व्याकरणिक कोटि हो । सर्वनाम पनि एकवचन र बहुवचनमा रूपायित हुन्छ ।

एकवचन		बहुवचन	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
मै	म/मैले	हम्रे	हामीहरू
तै/टुँ	त/तिमी	तुरे	तिमीहरू
अपने	तपाईं/हजुर	अपनेनुके	तपाईंहरू/हजुरहरू
यी	यो/यी	यहने	यिनीहरू
ऊ	ऊ/त्यो	आहने	उनीहरू
उ	उहाँ	ओइन्/उहालोगन	उहाँहरू
अपन	आफु	अपनन्	आफुहरू

उपर्युक्त तालिकामा देखाइएअनुसार दुवैमा एकवचन र बहुवचनका रूप प्रचलित देखिन्छन् । तर थारू भाषिकामा रूपगत भिन्नता देखिन्छ । नेपालीमा बहुवचन वनाउन हारू प्रत्यय लगाएको देखिन्छ भने थारू भाषिकामा न्, रे, के, र ने जस्ता शब्द प्रयुक्त भएको पाइन्छ ।

४.२.२ पुरुषका आधारमा सर्वनामको रूपायन

कथनका आधारमा सङ्लग्न व्यक्तिलाई बुझाउने व्याकरणिक कोटि पुरुष हो ।
पुरुषका आधारमा सर्वनामको रूपायनलाई निम्न अनुसार हेर्न सकिन्छ ।

प्रथम पुरुष		द्वितीय पुरुष		तृतीय पुरुष	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
मै	म	तैं	त	ओइने	ऊ/त्यो/ती
हम्रे	हामी	तु	तिमी	यी	यो/यी/यिनी
-	-	अपन	तपाईं/हजुर	उहाँ	उहाँ
-	-	यी	यहाँ	अपन	आफु
-	-	-	मौसुभ	-	-

उपर्युक्त तालिकालाई हेर्दा नेपाली भाषामा पुरुषका आधारमा सर्वनाम शब्दको रूपायन हुदा प्रथम पुरुषमा म, हामी द्वितीय पुरुषमा त, तिमी, तपाईं, हजुर, यहाँ, मौसुफ र तृतीय पुरुषमा उ, त्यो, ती, यो यी, यिनी, उहाँ, आफु जस्ता रूपहरू देखिन्छन् भने थारू भाषिकाको प्रथम पुरुषमा मै, हम्र द्वितीय पुरुषमा टै, टु अपन, यी र तृतीय पुरुषमा ऊ, यी, हिक्र, उओह, अपन जस्ता रूपहरू देखिन्छन् । यसरी दुवै भाषामा पुरुषको सङ्ख्यागत र ध्वन्यात्मक भिन्नता रहे तापनि अर्थगत समानता रहेको देखिन्छ ।

४.२.३ विभक्तिका आधारमा सर्वनामको रूपायन

सर्वनाममा विभक्तिको प्रयोगले विभिन्न कार्यको सम्पादन गर्ने गर्दछ । यसरी सम्पादन गर्ने कर्ता, कर्म , कारण आदि कार्यका आधारमा विभक्तिलाई हेर्न सकिन्छ । वाक्यमा कारकीय सम्बन्ध अभिव्यक्तिका लागि महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । सरल

कारकमा विभक्ति चिह्न लागेको हुँदा भने तिर्यक कारकमा विभक्ति चिह्नको आवश्यक हुन्छ । जस्तै :

कारक	विभक्ति	
	थारु	नेपाली
कर्ता	मै/महिसे	मैले/मबाट
कर्म	महिहे	मलाई
करण	महिसे	मबाट/द्वारा
अपादान	मोरलग्	मलाई/निम्ति
सम्प्रदान	महिसे	मदेखि/बाट
सम्बन्ध	मोर/मोरिक/ओकर /अपन	मेरो, रा, री, को, का, की, नो, ना, नी
अधिकरण	मोरमे	ममा

उपर्युक्त तालिकालाई हेर्दा तिर्यक कारकमा नेपाली भाषामा ले/बाट/लाई/निम्ति/ देखि/बाट आदि जस्ता विभक्ति चिह्न लागेको देखिन्छ भने थारु भाषिकामा से/हे/लग/ रिक/मे जस्ता विभक्ति चिह्न प्रयोग भएको देखिन्छ । जसमा रूपगत भिन्नता भए तापनि अर्थगत समानता रहेको पाइन्छ ।

४.२.४ आदरका आधारमा सर्वनाम रूपायन

नेपाली भाषामा आफुभन्दा सानाका लागि प्रयोग हुने सर्वनाम र आफु भन्दा ठुलाका लागि हुने सर्वनाम फरक-फरक रहेको पाइन्छ । यसरी प्रयोग हुने सर्वनाम ले सामाजिक इज्जत, प्रतिष्ठा र स्थान भल्काउँछ । नेपाली भाषामा आदरका पाँच तह देखिन्छन् भने थारु भाषिकामा तीन तहमात्र रहेको देखिन्छ । जस्तै

आदरतह	थारु	नेपाली
आदररहित	तैं	तँ
मध्यम आदर	तुँ	मिती
उच्चदर आदर	अपने	तपाईं
विशेष आदर	-	हजुर
उच्चतर आदर	-	यहाँ/आफु
उच्चतम् आदार	-	मौसुफ

प्रस्तुत तालिकामा हेर्दा नेपाली भाषामा आदर रहित त मध्यम आदर तिमी उच्चादर तपाईं विशेष आदर यहाँ/आफु उच्चतर आदर हजुर र उच्चतम आदरमा मौसुफ गरि जम्मा पाँच तह छन् भने थारु भाषामा आदर रहित तै मध्यम आदरार्थीमा तु र उच्च आदरार्थी अपने गरी जम्मा तिन तहको मात्र प्रयोग भएको देखिन्छ । नेपाली भाषामा विशेष आदर, उच्चतर आदर र उच्चतम आदरको प्रयोग भएको पाइन्छ भने थारु भाषामा पाइदैन ।

संभावित त्रुटि

दुवै भाषामा सर्वनाम शब्दको रूपायन वचन पुरुष कारक र आदरका आधारमा हुने गरेको देखिन्छ । नेपाली भाषामा प्रयुक्त केही सर्वनाम शब्दका लागि थारु भाषिकामा भिन्नै सर्वनामको प्रयोग हुने गरेको देखिन्छ । जस्तै: नेपालीको त, तिमी, तपाईं, म, हामी आदिको सट्टा थारुमा तै, तुँ, अप्न, मै, हम्र जस्ता शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ । जस्तै नेपाली भाषाको बहुवचनमा आउने हरू शब्दका लागि थारु भाषामा र, ए शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ । जस्तै : हामीहरू, उनीहरू तिमीहरू, को सट्टामा हम्रे, ओहने, तुहरे आदि । त्यसै गरी प्रथम पुरुषमा म हामी द्वितीयमा त, तिमी, तपाईं, हजुर, आफु, यहाँ, मौसुफ प्रयोग गरिन्छ र तृतीय पुरुषमा उनी, उ उनीहरू को प्रयोग गरिन्छ भने थारु भाषामा मै, हम्रे द्वितीय पुरुषमा तै, तुँ,

तुहरे र तृतीय पुरुषमा ओहने, यी, उह, अपनजस्ता शब्दको प्रयोग गरिन्छ । यसरी हेर्दा यी शब्दहरूमा उच्चारणगत भिन्नता रहे तापनि अर्थगत समानता रहेको पाइन्छ ।

त्यसैगरी सर्वनाममा विभक्तिको प्रयोग गर्दा यी दुवै भाषामा समान विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको देखिन्छ । जस्तै:

मै भात खैनु > मैले भात खाएँ ।

तै कलमसे लिख > तैले कलमद्वारा लेख् ।

उपर्युक्त शब्दहरूमा उच्चारणगत भिन्नता रहे तापनि अर्थगत रूपमा समानता पाइन्छ । अतः थारू मातृ भाषीले स्तरीय नेपाली भाषामा विभक्ति चयनमा त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

आदरका आधारमा सर्वनामलाई हेर्दा नेपालीमा आदरका छ, तह छन् भने देउखुरिया थारू भाषिकामा तीन तह मात्र देखिन्छ । नेपालीका तँ, तिमी, तपाईं, हजुर, आफु/यहाँ र मौसुफ सट्टामा देउखुरिया थारू भाषिकामा तै, तँ, अपने शब्दको प्रयोग भएको देखिन्छ । अतः थारू मातृभाषीले आदरको प्रयोगमा त्रुटि गर्ने सम्भावना रहन्छ । जस्तै:

तपाईं के खान्छ > तपाईं के खानुहुन्छ । छोरीहरू आउनु भयो > छोरीहरू आए ।

बुवा बजार गयो > बुवा बजार जानु भयो ।

यी वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण छन् । किनकी यी वाक्यहरूमा आदरार्थी शब्दको उचित प्रयोग नभई त्रुटिपूर्ण प्रयोग भएको देखिन्छ ।

४.३ विशेषण शब्दको रूपायन

लिङ्ग, वचन र आदरका आधारमा विशेषणको रूप चल्नु नै विशेषणको रूपायन हो । नाम जुन लिङ्ग, वचन, कारक र आदरमा हुन्छ विशेषण पनि त्यही लिङ्ग, वचन, कारक र आदरमा हुन्छ ।

४.३.१ लिङ्गका आधारमा विशेषणको रूपायन

पुलिङ्ग र स्त्री लिङ्गका आधारमा विशेषणका भिन्न-भिन्न रूप हुनु नै लिङ्गका आधारमा विशेषणको रूपायन हो । जस्तै :

पुलिङ्ग		स्त्रिलिङ्ग	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
तित्	तितो	सुगधरकी	राम्री
उज्जरका	गोरो	उजरकी	गोरी
ठुल्हका	मोटो	ठुल्हकी	मोटी
पतिरका	पातलो	पतरकी	पातली
आमिल	अमिलो	हस्नैह्या	हसिली
करिया	कालो	छोटीद्याङ्	होची
मिठ	मिठो	द्वड	अग्ली

माथिको तालिकाअनुसार नेपाली भाषामा ओ कारान्त पुलिङ्गमा र इकारान्तरको प्रयोग स्त्रिलिङ्गमा भएको पाइन्छ भने थारू भाषिकामा पुलिङ्गमा आकारान्तर र स्त्रिलिङ्गमा इकारान्त र एकारान्तको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.३.२ वचनको आधारमा विशेषणको रूपायन

वचनका आधारमा विशेषणको रूपायन हुदा पुलिङ्गमा ओकारान्त र स्त्रिलिङ्गमा इकारान्त हुने शब्दहरू बहुवचनमा प्रायः आकारान्त हुने गर्दछ । जस्तै :

पुलिङ्ग		स्त्रिलिङ्ग	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
सुगधरका	राम्रो	सुगधरकन्	राम्रा
ठुल्हका	मोटो	ठुल्कन्	मोटा
सुगधरकी	राम्री	सुगधरकीन्	राम्रा
हँस्नैहिया	हसिली	हँस्नैह्यन्	हसिला

उपर्युक्त तालिकाअनुसार नेपाली भाषामा एकवचनमा ओकार र बहुवचनमा आकारको प्रयोग भएको देखिन्छ, भने देउखुरिया थारू भाषिकाको एकवचनमा आकार वा इकार हुन्छ, भने वाहुवचनामा अन प्रत्यय लागेको देखिन्छ।

४.४ कारकका आधारमा विशेषणको रूपायन

कारकका आधारमा विशेषणको रूप चल्नु नै विशेषणको रूपायन हो। वाक्य निर्माणमा कारकीय सम्बन्धले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाइन्छ। जस्तै

कारक	विभक्ति	
	थारू	नेपाली
कर्ताकारक	सुग्घुरका/से	राम्रोले/बाट
कर्मकारक	सुग्घुरकाहे	राम्रोलाई
कारणकारक	सुग्घुरकासे	राम्रोबाट/द्वारा
उपादानकारक	सुग्घुरककोलग	राम्रोलाई/निम्ति
सम्प्रदानकारक	सुग्घुरकासे	राम्रोबाट/देखिन
सम्बन्धकारक	सुग्घुरकक्	राम्रोका,का,की,रो,रा,री,
अधिकरणकारक	सुग्घुरकामे	राम्रोमा

माथिको तालिका हेर्दा थारू भाषिका र नेपाली भाषामा कारकीय दृष्टिले विभक्ति चिह्नको चयनमा भिन्नता रहेको पाइन्छ। उच्चारणगत रूपमा विभक्ति चिह्नहरू फरक रहे तापनि अर्थगत रूपमा समानता रहेको देखिन्छ।

४.४.१ आदरका आधारमा विशेषणको रूपायन

आदरको व्याकरणात्मक कोटि दर्शाउछ। आदरका आधारमा विशेषणको रूपायन हुँदा खासै परिवर्तन भएको पाइँदैन। थारू भाषिकामा सामान्यार्थमा आदर र आदरार्थीमा चन्द्रविन्दु (°) प्रयोग भएको हुन्छ। जस्तै:

सामान्यार्थी		आदरार्थी	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
छावा मजा बा ।	छोरो राम्रो छ ।	छावने मजावटाँ ।	छोराहरू राम्रा छन् ।
बरका बलगर बा ।	जेठो बलियो छ ।	बरकवा बलगर वटाँ ।	जेठा बलिया छन् ।
बहिन्या गोहर बा ।	वहिनी गोरी छ ।	वहिन्या गोहर बटीँ ।	वहिनी गोरी छन् ।
छाई करिया बा ।	छोरी काली छ ।	छाई करिया वटीँ ।	छोरी काली छन् ।

माथिको तालिकामा देखाएअनुसार नेपालीको एकवचन छारो, जेठो, बहिनी, छोरीका लागि सामान्यार्थीमा राम्रो, बलियो, गोरी, काली जस्ता विशेषणको प्रयोग भएको छ भने तिनै आदरार्थीका लागि ओकार आकारमा परिवर्तन भई राम्रा, बलिया, रुन्छन्, लेख्छन् जस्ता बहुवचन बोधक विशेषणको प्रयोग भएको छ । थारूमा भने सामान्यार्थमा आकारको प्रयोग भएको र आदरार्थीमा अनुनासिक चन्द्रविन्दु (ँ) को प्रयोग भएको पाइन्छ । तर स्त्रीलिङ्गमा भने आदरार्थीमा ईकारको प्रयोग भएको छ । यसरी हेर्दा दुवै भाषामा शब्दगत र उच्चरणगत रूपमा भिन्नता रहे पनि अर्थगत एकरूपता पाइन्छ ।

सम्भावित त्रुटिहरू

नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिकामा विशेषण शब्दको रूपायन लिङ्ग, वचन, कारक र आदरका आधारमा हुने गरेको देखिन्छ । जुन दुवै भाषिकामा समानता देखिन्छ । लिङ्गको आधारमा विशेषणको रूपायन हुँदा देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि नेपाली भाषामा जस्तै पुलिङ्गमा आकार र स्त्रीलिङ्गमा इकारको प्रयोग भएको पाइन्छ । तर नेपाली भाषामा प्रयोग हुने विशेषण शब्दका निम्ति थारू भाषिकामा भिन्नै रूपको विशेषणको प्रयोग हुने हुदा विशेषण शब्दको उच्चारण र लेखन मा थारू भाषीले त्रुटि गर्न सक्छन् । जस्तै:

सुघर > राम्रो । बलगर > बलियो । करिया > कालो ।

४.१.४ क्रियाको रूपायन

“धातुमा रूपायक प्रत्यय लागि रूपहरू बन्ने प्रक्रियालाई लिङ्गन्त भनिन्छ । (अधिकारी २०६१:१३४) ।” “क्रियापदको रूपायन लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव, वृत्ति, वाच्य र अकरणका आधारमा गरिन्छ । (शर्मा, २०५५:५२)। ” यिनै आधारमा थारू भाषाका क्रियापदको रूपायन गरिएको छ ।

४.५ लिङ्गको आधारमा क्रियापदको रूपायन

लिङ्गका आधारमा नेपालीमा क्रियाको रूप दुई प्रकारको हुन्छ । मानवीय स्त्रीलिङ्गका लागि एक किसिमको र अन्य सबै सजीव र निर्जीव नामिक पदका लागि अर्कै किसिमको क्रियापदको प्रयोग हुन्छ । तर थारू भाषिकामा मानवेत्तर र नपुंसक लिङ्गी र कतिपयमा पुलिङ्गी क्रियापदको प्रयोग हुन्छ । जस्तै:

पुलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
गैल्	गयो	गैली	गइन
कहल्	भन्यो	कहली	भनीन्
पहट	पढ्छ	पहटी	पढ्छिन्
सुतल	सुत्छ	सुत्ली	सुत्छिन्
करट्/करटा	गर्छ	करटी	गर्छिन्

माथिको तालिकामा दिएअनुसार दुवै भाषिकाको क्रियामा पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग रूप भएको पाइन्छ । नेपालीमा पुलिङ्गको अ/ओकारलाई स्त्रीलिङ्गमा इ/एकार बनाइएको हुन्छ भने थारू भाषिकामा पुलिङ्गको अकारलाई स्त्रीलिङ्गमा इकार बनाइन्छ ।

४.५.१ वचनको आधारमा क्रियाको रूपायन

वचनको आधारमा क्रियाको रूपायन हुँदा नामिक पद एकवचनको भएमा क्रिया पनि एकवचन कै हुन्छ भने नामिक पद बहुवचन भएमा क्रिया पनि बहुवचनमा हुन्छ । जस्तै :

एकवचन		बहुवचन	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पह्रुँ	पह्रु	पह्रुठी	पह्रुछौं
जैठुँ	जान्छु	जैठी	जान्छौं
पह्रुठे	पह्रुछस्	पह्रुठाँ	पह्रुछौं
कहठ	भन्छ	कहठा	भन्छन्
वैठुठ	वस्छ	वैठुठा	वस्छन्
लिखठ	लेख्छ	लिखठा	लेख्छन

उपर्युक्त तालिकामा देखाएअनुसार दुवै भाषामा वचन भेद पाइन्छ । तर थारू भाषिकामा केही रूपायक प्रत्ययहरू भिन्न देखिन्छन् । थारू भाषाको एकवचनमा अकार प्रयोग भएकोमा बहुवचनमा आकारमा चन्द्रविन्दु (अनुनासिक)को प्रयोग भएको पाइन्छ ।

४.५.२ पुरुषका आधारमा क्रियाको रूपायन

सर्वनामद्वारा प्रकट हुने व्याकरणिक कोटि पुरुष हो । यसले क्रियाको व्यापारमा संलग्न व्यक्तिलाई बुझाउँछ । नेपालीमा पुरुष तीन किसिमका छन् र क्रियाको रूपायन पनि पुरुषअनुरूप नै हुने गर्दछ । जस्तै :

प्रथम पुरुष		द्वितीय पुरुष		तृतीय पुरुष	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
जैठुं	जान्छु	जैठें	जान्छस्/जान्छेस्	जाइठ	जान्छ/जान्छे
जैठीं	जान्छौं	जैठाँ	जान्छौ	जैठाँ	जान्छन्

माथिको तालिकामा देखाएअनुसार पुरुषका आधारमा क्रियाको रूपायन हुन्छ । तर यी दुवैमा ध्वन्यात्मक र प्रत्ययगत भिन्नता पाइन्छ ।

४.५.३ कालका आधारमा क्रियाको रूपायन

“क्रियाको रूप र त्यस रूपमा वर्णित व्यापार वा व्यवस्था र समय माझ हुने सम्बन्धलाई काल भनिन्छ (शर्मा, २०५४:२८८)” “कालको क्रियापदको समय सङ्केतक कोटि हो (अधिकारी, २०६९:८) । ”

माथि दिएका परिभाषाका आधारमा काल भन्नाले क्रियाद्वारा व्यक्त हुने कार्य व्यापार, अवस्था वा घटना घटित भएको हुने समय विशेषलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटि हो, भन्न सकिन्छ । परम्परागत व्यकरणमा भूत, वर्तमान र भविश्य गरी तीन काल मानिने भए पनि आधुनिक व्याकरणमा भूत र अभूत गरी दुई काल मात्र रहेको पाइन्छ । जस्तै :

प्रथम पुरुष		द्वितीय पुरुष		तृतीय पुरुष	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
खैनु	खाएँ	खैम्	खान्छु	खैबुँ	खानेछु
कहल्	भन्यो	कहम्	भन्छु	कहुबुँ	भन्नेछु
लिखल्	लेख्यो	लिखम्	लेख्छु	लिखवु	लेख्नेछु
मुअल्	मन्यो	मुअम्	मर्छु	मुबुँ	मर्नेछु
गिरल्	भन्यो	गिरम्	लड्छु	गिरबुँ	भर्नेछु
गइल्	गयो	जाई	जान्छु	जैबुँ	जानेछु
अइनु	आएँ	आइ	आउँछु	आई	आउनेछु

माथिको तालिकामा देखाएअनुसार दुवै भाषामा कालका आधारमा क्रियाको रूपायन हुँदा अर्थगत समानता पाइन्छ । देउखुरिया थारू भाषिकाको भूतकालमा शब्दान्तमा 'ल' को प्रयोग बढी देखिन्छ भने वर्तमानमा म्/इ को प्रयोग र भविश्य कालमा वु/इ को प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसै गरी नेपालीमा भूतकालमा यो/ए , वर्तमानमा छ/छु र भविश्यमा नेछु को प्रयोग भएको हुन्छ ।

४.५.४ पक्षको आधारमा क्रियाको रूपायन

व्याकरणात्मक कोटि पक्षले क्रियाका कालको अवधि र अवस्थालाई बुझाउँछ (शर्मा, २०५४: १७६)। “पक्षले खास कालको परिवेशभित्र क्रियाका कार्यको प्रकृति तथा वितरणलाई जनाउँछ, त्यसैले यसबाट क्रियाको विभिन्न अस्था वा चरणहरू व्यक्त हुन्छन् (अधिकारी, २०४९: ८७)।”

नेपाली भाषामा अभूतकालका सामान्यतः सामान्य, पूर्ण र अपूर्ण गरी तीन पक्ष छन् भने भूतकालका सामान्य, पूर्ण, अपूर्ण, अज्ञात र अभ्यस्त गरी पाँच पक्ष छन् । देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि नेपालीका सबै पक्ष देखिन्छन् । जस्तै :

थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
सामान्य	भूत	खेलाँ	खेले
	वर्तमान	खेलम्	खेल्छु
	भविष्यत	खेल्बुँ	खेलनेछु
अपूर्ण	भूत	खेल्टीरहुँ	खेल्दै थिएँ
	वर्तमान	खेल्टीबटुँ	खेल्दैछु
	भविष्यत	खेल्टीरहम्	खेल्दै हुनेछु
पूर्ण	भूत	खेल्लेरहुँ	खेलेको थिएँ
	वर्तमान	खेल्लेबटुँ	खेलेको छु
	भविष्यत	खेल सेक्लेरहम	खेलेको हुनेछु
अज्ञात	भूत	खेल्लु	खेलेछु
	वर्तमान	खेल्लँ	खेले
अभ्यस्त	भूत	खेलुँ	खेल्थे
	वर्तमान	खेल्लाँ	खेल्थ्यो

माथिको तालिकामा देखाएअनुसार नेपालीमा पाइने सबै भाव/पक्षको लागि देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि सबै रूपहरू चलेको देखिन्छ । क्रिया पदमा भने शब्दगत र ध्वनिगत भिन्नता रहे तापनि अर्थगत समानता पाइन्छ ।

४.५.५ कारण- अकरणका आधारमा क्रियाको रूपायन

वाक्यमा प्रयुक्त क्रियाले सकारात्मक भाव अभिव्यक्त गरेमा करण र नकारात्मक/निशेधात्मक भाव व्यक्त गरेमा अकरण भनिन्छ । जस्तै :

करण		अकरण	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
रलेसे	भए	नैरलेसे	नभए
जाई	जानुहोस्	नाकर	नगर
खाइल्	खायो	नैखाइल	खाएन
बा	छ	नाजाई	नजानुहोस्
		नैहो	छैन/हैन

माथिको तालिकामा देखाएअनुसार नेपालीमा करण अकरण बनाउँदा क्रियाको आदि मध्य र अन्तमा न थपी अकरण गराइएको हुन्छ भने देउखुरिया थारू भाषिकामा आदि र मध्यमा मात्र न/नै थपेर अकरण गराइन्छ । थारू भाषाको शब्दान्तमा न थपेर अकरण बनाइएको हुदैन । जस्तै :

तिमी भए राम्रो होला > तु रलेसे मजा हुई ।

तिमी नभए राम्रो होला > तु नैरलेसे मजा हुई ।

आज काम भएन > आज काम नैहुइल् ।

सम्भावित त्रुटि

लिङ्गका आधारमा क्रियाको रूपायनमा थारू भाषी वक्ताले खासै त्रुटि गर्ने सम्भावना रहदैन । तर रूपगत र ध्वन्यात्मक भिन्नताका कारण कुनै ठाउँमा थारू भाषाको प्रभाव पर्न सक्ने देखिन्छ । जस्तै :

भैया सुतल् > भई सुत्यो । गीता पढ्ठी > गीता पढ्छिन् ।

वचनको आधारमा क्रियाको रूपायन हुदा दुवै भाषामा एकवचन र बहुवचनको रूप उपलब्ध भए पनि प्रत्ययगत भिन्नताका कारण थारू भाषीले नेपाली सिक्दा त्रुटि गर्न सक्ने देखिन्छ । जस्तै :

मै पढ्ठु > म पढ्छु । राम कहठ > रामले भन्छ ।

पुरुषका आधारमा क्रियाको रूपायनमा पनि प्रत्ययगत भिन्नताका कारण थारू भाषीले त्रुटि गर्न सक्ने देखिन्छ । जस्तै:

छोट्का पढ गइल् - कान्छो पढ्न गयो ।

मै भात खैबुँ - मैले भात खानेछु ।

ऊ चिठी लिखल् - उसले चिठी लेख्यो ।

काल र पक्षका आधारमा क्रियाको रूपायनमा रूपगत र प्रत्ययगत भिन्नताका कारण उच्चारणमा त्रुटि हुन सक्छ । जस्तै :

मै घर गैनुँ - म घर गएँ ।

मै चिठी लिख्नुँ - मैले चिठी लेखे ।

ऊ खेल खेलल् - उसले खेल खेल्यो ।

४.६ सारांश

शब्दको व्याकरणिक कोटिका आधारमा रूप चल्नु रूपायन हो । यस अध्यायमा देउखुरिया थारू भाषिकाको विकारी शब्दहरूको रूपायन प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालीमा भै देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि नाम शब्दको रूपायन लिङ्ग, वचन, कारकका आधारमा भएको पाइन्छ । नेपाली नाम र सर्वनाम एकवचनमा हरू थपेर बहुवचन बनाइन्छ, भने थारू भाषिकामा नाम र सर्वनाममा न् प्रत्यय थपेर बहुवचन बनाइन्छ । थारू भाषामा वचन भेद पाइदैन । सर्वनाम शब्दको रूपायनमा नेपालीमा पुरुष अनुसार सर्वनामको रूप फरक भए भै थारूमा पनि भिन्नभिन्न सर्वनामको प्रयोग भएको पाइन्छ । तर नेपाली भाषाको उच्च आदर, विशेष आदर, उच्चतर आदर र उच्चतम् आदरका लागि फरक फरक शब्दको प्रयोग गरिन्छ भने देउखुरिया थारू भाषिकामा एउटै शब्द अपने को प्रयोग भएको पाइन्छ । साथै यस्ता कर्ता र क्रियालाई आदरले प्रभावित तुल्याएको हुन्छ ।

विशेषणको रूपायनमा दुवै भाषामा लिङ्ग, वचन, आदर र कारकका आधारमा हुने गर्दछ । तर थारू भाषाका सबै विशेषणलाई लिङ्गले फरक पार्दैन । नेपाली भाषाको क्रियापदको रूपायन लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव र अकरणका आधारमा हुने गर्दछ ।

क्रियापदको रूपायनमा दुवै भाषामा ध्वन्यात्मक र रूपगत विचलन देखिए पनि व्यकरणगत व्यवस्थाको दृष्टिले हेर्दा धेरै ठूलो विभेद देखा पर्दैन । नेपालीमा करणलाई अकरण गर्दा आदि मध्य र अन्त्यमा न को प्रयोग हुन्छ भने थारूमा आदि र मध्यमा मात्र न वा नै को प्रयोग भएको हुन्छ । यसरी जुन-जुन व्याकरणिक कोटिका आधारमा नेपाली शब्दहरूको रूपायन हुन्छ त्यही-त्यही कोटिका आधारमा देउखुरिया थारू भाषिकामा पनि रूपायन हुने समानता पाइन्छ । तर ध्वन्यात्मक भिन्नता र शब्दगत रूपायनको कारण प्रत्यय चयनमा पनि फरक पर्ने हुँदा थारू भाषिकाको रूपायन प्रक्रिया प्रभावित भएको पाइन्छ ।

अध्याय - ५

कारक र विभक्तिको प्रयोग

कारक, विभक्ति प्रयोगको व्यतिरेकी विश्लेषण

५.१ कारकको परिचय

वाक्यको वाह्य संरचनामा विभिन्न पद वा पदावलीहरूको कर्ता, कर्म, पुरक, क्रियायोगी र क्रियापद भई आफूअनुसारको कार्य सम्पन्न गर्ने हुन्छन् तर उक्त कर्ता, कर्म आदि वाक्यत्मक कार्यको स्थानमा आएका पदहरूलाई गहिरिएर हेरेमा तिनमा खास किसिमका आर्थी सम्बन्ध वा भूमिकाहरू अन्तर्निहित भएका हुन्छन् । यस्ता भूमिकाहरूलाई मूलतः कारक भनिन्छ (अधिकारी, २०६१:१८५)। “वाक्यमा आई मुख्य गरी क्रियासँग साक्षात सम्बन्ध राख्ने नामिक पदलाई कारक भनिन्छ (श्रेष्ठ २०५३:८२)।” “क्रियासँग सम्बन्ध राखी वाक्यमा रहेर विभिन्न किसिमको काम गर्ने संज्ञा पदका रूपमा कारकलाई चिह्न सकिन्छ (बन्धु, २०५३:८५) ।” अतः कारकसम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूका परिभाषालाई अध्ययन गर्दा नामिक पद वा क्रियासँग तिनीहरूको सम्बन्धलाई कारक भनिन्छ । क्रियाको आर्थी प्रकृति र वाक्यको अर्थगत परिवेशअनुसार वाक्यमा कारकहरू विभिन्न हुन्छन् ।

५.२ विभक्तिको परिचय

“वास्तवमा एक शब्दको अर्को शब्दसँग सम्बन्ध वुभाउन नामहरूमा जोडिने ले, लाई, देखि, बाट आदि प्रत्ययलाई विभक्ति भनिन्छ (सिग्देल, २०५५:२७) ।” “नामिक पदका पछाडि आएर विभिन्न कारक वुभाउने चिह्नलाई विभक्ति भनिन्छ (शर्मा २०६०:२२७) ।” “ सामान्य विभक्तिहरूलाई कारकहरू व्यक्त गर्ने चिह्नक भनिन्छ (अधिकारी, २०६१:१८८)।” “ विभिन्न कारकलाई जनाउनका निमित्त नामिक पदका पछाडि गाँसिन आउने ले, बाट, मा आदि जस्ता चिह्नहरूलाई नै विभक्ति भनिन्छ (श्रेष्ठ, २०५९:१५९) ।”

यसरी विभक्ति भन्नाले नामिक पदका पछाडि गाँसिएर उक्त पदको अन्य पदसँगको सम्बन्ध प्रष्ट पर्ने कारकका चिह्नहरूलाई नै विभक्ति भनिन्छ । अर्थात नाम, सर्वनाम र विशेषणका पछाडि गाँसिएर विभिन्न कारकीय सम्बन्ध बुझाउने चिह्नहरूलाई विभक्ति भनिन्छ ।

५.३ कारक र विभक्ति

कारक भनेका नामिक शब्दहरू हुन भने विभक्ति भनेका ती नामिक शब्दका चिह्नहरू हुन् । कारकको भूमिका क्रियाका साथमा रहेर वाक्यको अर्थ स्पष्ट पानु हो भने विभक्तिलाई एउटा कारक र अर्को कारक बीचको सम्बन्ध स्पष्ट पार्न प्रयोग गरिन्छ । कारक क्रियासँग सम्बन्धित रहेर अर्थको घोटन गर्दछ भने विभक्ति नामिक पदसँग गाँसिएर वाक्यमा कारकीय सम्बन्धलाई स्पष्ट पार्दछ । कारको स्वतन्त्र अर्थ र अस्तित्व हुन्छ भने विभक्तिको स्वतन्त्र अर्थ र अस्तित्व हुँदैन । नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिकामा कारक र विभक्तिलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ । जस्तै:

कारक	विभक्ति	
	थारू	नेपाली
कर्ताकारक/प्रथम विभक्ति	ने/से	ले, बाट
कर्मकारक/द्वितीया विभक्ति	हे/से	कन/लाई
करणकारक/तृतीया विभक्ति	ने,से	ले,बाट,द्वारा
सम्प्रदान/चतुर्थी विभक्ति	से,लग्	लाई, लागि, निम्ति
अपादान/पञ्चमी विभक्ति	से	देखि, देखिन्, बाट
सम्बन्ध/षाष्ठी विभक्ति	र, न	को, का, की,रो, रा, री, नो, ना, नी

उपर्युक्त तालिकाअनुसार नेपाली भाषा र देउखुरिया भाषिका दुवैमा कारक र विभक्तिको प्रयोग प्रायः समान पाइन्छ । तर देउखुरिया थारू भाषिकामा प्रयोग हुने सबै विभक्ति चिह्नहरू नेपालीका भन्दा भिन्न रहेका देखिन्छन् । थारू भाषिकामा कर्ताकारक प्रथमा विभक्तिमा ने को प्रयोग हुन्छ भने नेपालीमा ले/बाट को प्रयोग हुन्छ । त्यसै गरी सबैमा हेर्दा दुवै भाषामा विभक्ति चिह्नहरू फरक भए तापनि आर्थी व्यवस्था समान रहेको देखिन्छ ।

५.३.१ कर्ता कारक

वाक्यमा आइ क्रियाको कार्यव्यापार गर्ने नामिक पदलाई कर्ता कारक भनिन्छ । यो क्रियापदद्वारा वर्णन गरिएको कार्यव्यापार गर्ने अर्थमा प्रयुक्त हुन्छ । यसरी क्रियापदको कार्य सम्पन्न गरी वाक्यमा आएको नामपद कर्ता कारक हो । नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिको कर्ताकारक र विभक्तिको तुलनात्मकरूप तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

थारू	नेपाली
भैयाने समाचार सुनल ।	भाइले समाचार सुन्यो ।
सिताने गीताहे कहल ।	सिताले गीतालाई भनी ।
महीसे काम वनल ।	मबाट काम बन्यो ।
ऊ हुलाकसे चिट्ठी पठाइल ।	उसले हुलाकबाट चिट्ठी पठायो ।
वहिन्या डाइहे देखल ।	वहिनीले आमालाई देखी ।
हम्रे बससे घर गैली ।	हामी बसबाट घर गयौं ।

माथिको तालिकामा देखाइएअनुसार नेपाली भाषामा कर्ता कारकका लागि ले/बाट विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको पाइन्छ भने देउखुरिया थारू भाषिकामा ने/से/हे विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको पाइन्छ । दुवै भाषा र भाषिकामा अर्थगत रूपमा एउटै कारक भए पनि अभिव्यक्त विभक्ति चिह्नहरू व्यतिरेक देखिन्छ ।

५.३.२ कर्मकारक र विभक्तिको प्रयोग

“वाक्यमा आउने त्यस्तो नामपद वा सर्वनाम पदलाई कर्म भनिन्छ जुन पद क्रियापदले वुझाएको र कर्ताले सम्पन्न गरेको कामको असर वा फल व्यहोर्ने अर्थमा प्रयोग भएको हुन्छ । वाक्यमा क्रियाको कार्य व्यापारबाट हुने फल वा असर पार्ने नामिक शब्दलाई जनाउँछ । यसमा द्वितीया विभक्ति कन/लाई लाग्दछ (शर्मा, २०५६:१०६)” । जस्तै :

थारु	नेपाली
मै लर्कन पिट्नु ।	मैले वच्चाहरूलाई पिटें ।
मोर जुरी आइल रहे ।	मलाई ज्वरो आएको ।
टुँ खिरकलग् काटो ।	मिति काँक्रोलाई काट ।
जुत्ता लेहकलग पेसा चाही ।	जुत्ता किन्नलाई पैसा चाहिन्छ ।
राम सिताहे पैसा देहल	रामले सितालाई पैसा दियो ।
सिता गीताहे सक्कु वात कहल्	सिताले गीतालाई सवैकुरा भनि ।
मै डाइहे वोलैठूँ ।	म आमालाई बोलाउछु ।
मै लरकन् पढैनु ।	मैले वच्चहरूलाई पढाँए ।
टुँ डाडुहे भेटो	तिमी दाजुलाई भेट ।

तालिकामा देखाइएअनुसार नेपाली भाषामा कर्मकारक बनाउँदा नामिक पदमा ‘लाई’ विभक्ति चिह्न लाग्छ भने देउखुरिया थारू भाषिकामा हे/लग एक वचनमा र न बहुवचनमा प्रयोग भएको देखिन्छ । कर्ता कारकमा अर्थगत समानता रहे पनि विभक्ति चिह्नहरूमा भने व्यतिरेक देखिन्छ ।

५.३.३ करण कारक र विभक्तिको प्रयोग

“करण भन्नाले साधन भन्ने बुझिन्छ, अव्ययमा आई क्रियासँग साक्षात् सम्बन्ध राख्ने कुनै साधन, माध्यम बोधक त्यस्तो नामिक पदलाई करण कारक भनिन्छ ।

जसका सहायताले वा माध्यमले कुनै कार्यव्यापार सम्पन्न हुन्छ (श्रेष्ठ, २०५९:१५५) ।
 ” वाक्यमा यसले क्रियाको व्यापार गर्न साधन हुने नामिकरूपलाई जनाउँछ ।
 देउखुरिया थारू भाषिका र नेपाली भाषाको करण कारक र विभक्तिको प्रयोग
 तुलनात्मक प्रस्तुती तल गरिन्छ ।

थारू	नेपाली
उ पम्पसे पानी तानल ।	उसले पम्पद्वारा पानी तान्यो ।
हमे बससे घर पुगली ।	हामी बसबाट घर पुग्यौं ।
महिनसे सानी ठग्वा पाइल ।	मद्वारा सानी ठगिई ।
हरि किताब पहल ।	हरिबाट किताब पढियो ।
मै कलमसे चिठी लिख्नु ।	मैले कलमद्वारा चिठी लेखे ।
वावा ककुवाले भुत्ला चोंचल ।	बुवाले काइयोद्वारा कपाल कोर्नुभयो ।
भैया बन्दुकसे चिरै मारल् ।	भाइले बन्दुकद्वारा चरा माच्यो ।
छाई साइकलसे गइल् ।	छोरी साइकलबाट गई ।
टुँ डाडुहे भेटो ।	उसले पम्पद्वारा पानी तान्यो ।

नेपाली भाषामा बाट/द्वारा विभक्ति चिह्नले करण कारकको बोध गराएको पाइन्छ भने देउखुरिया थारू भाषिकामा से विभक्ति चिह्नको प्रयोग गरेको पाइन्छ ।
 विभक्ति चिह्नहरू दुवै भाषामा शब्दगत रूपमा भिन्न रहे पनि अर्थगत समानता रहेको पाइन्छ ।

५.३.४ सम्प्रदानकारक र विभक्तिको प्रयोग

“वाक्यमा आउने त्यस्तो नामिक पदलाई सम्प्रदान कारक भनिन्छ जुन पदले क्रियापदद्वारा गरिएको कार्यव्यापारसँग प्रापकको वा प्रयोजनको सम्बन्ध राख्दछ । वाक्यमा क्रियाको व्यापारका लागि लक्षित हुने नामिकरूपलाई जनाउदछ (शर्मा, २०६०:२२१) ।” “जसलाई केही दिन्छ वा जसका निमित्त कुनै कार्यव्यापार गरिन्छ । त्यसलाई जनाउने नामिक पदलाई सम्प्रदान कारक भनिन्छ । यस कारकमा चतुर्थी विभक्ति लाई/लागि/ निमित्त लाग्छ (श्रेष्ठ, २०५३:८३) । ”

थारु	नेपाली
डाईकलग् कलुवा देओ ।	आमालाई खाना देउ ।
मोरलग् पैसा देओ ।	मेरोलागि पैसा देउ ।
लरकाक्लग् आम किनो ।	बच्चाका लागि आँप किन ।
दिदीकलग् कुछु नैकरो ।	दिदीका निमित्त केही नगर ।
देशकलग् काम करी ।	देशका लागि काम गरौं ।
पूजकलग् फूला तुरो ।	पूजाको निमित्त फूल टिप ।
हम्महिन खैना देओ ।	हामीलाई खाना देउ ।
पढ्कलग् किताव नैहो ।	पढ्नलाई किताव छैन् ।

उपर्युक्त वाक्यहरू हेर्दा नेपाली भाषामा सम्प्रदान कारकका लागि लाई, लागि, निमित्त विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको पाइन्छ भने देउखुरिया थारू भाषिकामा कलग् वा लग् जस्ता विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको पाइन्छ । जसको अर्थगत समानता पाइए तापनि विभक्ति चिह्नगत व्यतिरेकी देखिन्छ ।

५.३.५ अपादानकारक र विभक्तिको प्रयोग

नामि पदसँग क्रियापदले जाहेर गरेको कार्यव्यापार हुँदा कुनै कुरा अलग्गिने वा छुट्टिने हुन्छ भने त्यस्तो नामिक पदलाई अपादान कारक भनिन्छ । “ क्रियासँग

साक्षात्कार सम्बन्ध राखेर वा वाक्यमा आएको जुन नामिक पदले क्रियाको पृथकता, दुरी वा अवधिलाई जनाउँछ त्यसलाई अपादान कारक भनिन्छ (श्रेष्ठ, २०५९:५६०) ।
” जस्तै

थारु	नेपाली
रुखासे वन्द्रा गिरल ।	रुखबाट वादर खस्यो ।
धानसे चाउर बनठ ।	धानबाट चामल बन्छ ।
मै धनगडी से अइनु ।	म धनगढी देखि आएँ ।
महिसे काम बनल् ।	मबाट काम बन्यो ।
रुवाले लुगा बनठ ।	कपासबाट कपडा बन्छ ।
ऊ हुलाकसे चिठी पाइल्	उसले हुलाकबाट चिठी पायो

माथिको तालिका हेर्दा नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषिकाको अपादान कारकबीच व्यतिरेकी विश्लेषण गर्दा विभक्ति चिह्नमा व्यतिरेक देखिन्छ । नेपाली भाषामा अपादान कारकको लागि देखि/बाट प्रयोग हुन्छ भने थारू भाषिकामा से को प्रयोग भएको देखिन्छ ।

५.३.६ सम्बन्धकारक र विभक्तिको प्रयोग

“वाक्यमा यसले नामिक पदको सम्बन्ध वा स्वामित्व जनाउँछ (शर्मा, २०५६:१०६)।”
जस्तै:

थारु	नेपाली
हरिक् भैया ।	हरिको भाइ ।
हरिक् वहिन्या ।	हरिको वहिनी ।
मोर नतिवन् ।	मेरा नातिहरू ।
मोर नतिन्या ।	मेरी नातिनी ।
हमार दिदीन् ।	हाम्रा दिदीहरू ।
अपन् भैया ।	आफ्नो भाइ ।
अपन् छाई ।	आफ्नी छोरी ।
अपन् छावन् ।	आफ्ना छोराहरू ।

सम्बन्ध कारकमा नेपाली भाषामा का/का/की/रो/रा/री/नो/ना/नी विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको पाइन्छ भने देउखुरिया थारु भाषिकामा क/ र/न विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको हुन्छ । यी दुवैमा प्रयोग भएका विभक्ति चिह्नको रूपगत भिन्नता भए तापनि अर्थगत समानता रहेको छ । तर थारु भाषिकामा को, का, की को सट्टा क नो, ना, नी को सट्टा न र रो, रा, री को सट्टा र मात्र प्रयोग भएको देखिन्छ ।

५.४ अधिकरण कारक र विभक्तिको प्रयोग

“जुन पद क्रियाको आधार वा आश्रय हुन्छ , त्यस्तो नामिक पदलाई वाक्यमा अधिकरण कारक भनिन्छ । वाक्यमा यसले क्रियाको आधार (ठाउँ, समय, विषय आदि) हुने नामिक शब्दलाई जनाउँछ (शर्मा २०५६:१०७) । ” अर्थात क्रियाले गरेको कामको आधार वुझाउने पद नै अधिकरण कारक हो । जस्तै :

थारु	नेपाली
कलम् टेवलम् बा ।	कलम टेवलमा छ ।
बक्सम् मोर भुलुवा बा ।	वाकसमा मेरो कपडा छ ।
वर्दा वन्वाम् चह्ठी बा	गोरु वनमा चर्दै छ ।
खोरियामे दही बा ।	कचौरामा दही छ ।
यी घर सडकेम बा ।	यो घर सडकमा छ ।
बहिनिया पढनामे तगरा ।	बहिनी पढनमा राम्री छ ।
उमेरमे ऊ भारी हो ।	उमेरमा ऊ जेठो हो ।

माथिको तालिकामा देखाएअनुसार नेपाली भाषामा अधिकरण कारकमा 'मा' विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको देखिन्छ भने देउखुरिया थारु भाषिकामा म/मे विभक्ति चिह्नको प्रयोग भएको देखिन्छ । यसरी हेर्दा दुवैमा अर्थगत समानता देखिए पनि विभक्ति चिह्नमा ब्यतिरेक पाइन्छ ।

सम्भावित त्रुटि

देउखुरिया थारु भाषिका र नेपाली भाषाका बीचमा कारक र विभक्ति चिह्न छनोटमा प्रशस्त भिन्नता पाइने हुनाले देउखुरिया थारु भाषी वक्ताले स्तरीय नेपाली भाषा बोल्दा वा सिक्दा निम्न किसिमका त्रुटिहरू गर्न सक्दछन् । जस्तै:

हामी बससे आयौं > हामी बसबाट आयौ । कितावहे माया गर > कितावलाई माया गर ।

वानर खुवाम छ > वानर खुमा छ । भाइक कलम हो > भाइको कलम हो ।

यो किताव हरिक हो > यो किताव हरिको हो । भोलम् किताव छ > भोलमा किताव छ ।

५.५ सारांश

देउखुरिया थारू भाषिका र नेपाली भाषामा कारक र विभक्ति चिह्नको प्रयोग अर्थगत तहमा समान रहेको छ । तर विभक्ति चिह्न छनोटमा भने व्यतिरेक रहेको पाइन्छ । देउखुरिया थारू भाषिकामा नेपाली भाषामा प्रयोग गरिने विभक्ति चिह्नहरू प्रयोग भएको पाइदैन । थारू भाषिकामा आफ्नै विभक्ति चिह्नहरू प्रयोग भएको पाइन्छ । कर्ता कारकमा नेपाली भाषामा ले/बाट विभक्ति चिह्नको प्रयोग हुन्छ भने थारूमा ने/से को प्रयोग भएको पाइन्छ । कर्म कारकको कन/लाई को सट्टा थारूमा हे/से विभक्ति चिह्न प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसै गरी करण कारकको नेपाली भाषामा बाट/द्वारा को सट्टा ने/से विभक्ति चिह्न प्रयोग भएको पाइन्छ । सम्पादन कारकमा नेपाली भाषामा लाई/लागि/निमित्त को सट्टा थारूमा से/लग् को प्रयोग हुन्छ । अपादान कारकमा नेपाली भाषामा देखि/बाट को सट्टा थारूमा से को प्रयोग गरिन्छ । सम्बन्ध कारकमा नेपाली भाषामा को/का/की/रो/रा/ री/नो/ना/नी को सट्टा थारू भाषामा क/र/न प्रयोग भएको पाइन्छ । त्यसै गरी अधिकरण कारकमा सप्तमी विभक्तिको विभक्ति चिह्न मा को प्रयोग नेपाली भाषामा हुन्छ भने थारू भाषिकामा मे/म् चिह्न प्रयोग भएको पाइन्छ ।

समष्टिमा भन्नुपर्दा देउखुरिया थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषामा कारकीय सिद्धान्त र व्यवहारमा समानता पाइन्छ भने विभक्ति चिह्नहरूमा रूपगत विविधता भएको पाइन्छ ।

अध्याय छ

उसंहार

६.१ निष्कर्ष

नेपालको तराई र भित्री मधेसमा प्राचिनकाल देखि बसोवास गर्दै आएको थारू एक पिछ्छडिएको जाति हो । पुख्यौली पृष्ठभूमीलाई हेर्दा नेपालमा थारू जातिको बसोवास परापूर्व कालदेखि भएको पाइन्छ । आर्थिक रूपमा निकै पछ्छडि परेको यो जातिको आफ्नै मौलिक भाषा र संस्कृति छ । आदिवासीका रूपमा दाङ जिल्लामा रहेको थारू जाति सुरुका दिनमा दाङमा राजा भएको इतिहास पाइन्छ । आफ्नै धर्म, संस्कृति, रहन सहन, खानपान र भाषा समेत भएको थारू जाति नेपालका विभिन्न २२ जिल्लामा बसोवास गरेको पाइन्छ । एउटै जाति भित्र पनि क्षेत्रीय रूपमा विविधता रहेको पाइन्छ । फलस्वरूप थारू भाषा भित्र पनि विभिन्न नौवटा थारू भाषिकाहरू रहेको पाइन्छ । जसमध्ये देउखुरिया थारू भाषिका पनि एक हो ।

नेपाल भित्र बोलिने नेपाली इतर भाषा भाषीहरूले नेपाली भाषालाई समुदायतहमा वा राष्ट्र भाषाका रूपमा सिक्दछन् । यसै सन्दर्भमा थारू भाषी वक्ताहरूले नेपाली दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्दा विभिन्न किसिमका व्याकरणिक त्रुटिहरू गरेको पाइन्छ । जसलाई सुधार गरेर उपयुक्त भाषा शिक्षण सिकाइ कार्य सञ्चालन गर्न व्यतिरेकी अध्ययन महत्त्वपूर्ण हुने ठानिएको छ ।

देउखुरिया थारू भाषिकाको अध्ययनबाट पहिचान भएका प्रमुख विशेषताहरूलाई निम्न वुँदामा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

- १) देउखुरिया थारू भाषामा नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियाको रूपायन विभिन्न व्याकरणिक कोटिका आधारमा हुने गर्दछ । यसरी रूपायन प्रकृत्याका दृष्टिले नेपाली र देउखुरिया थारू भाषामा दुवैमा समानता पाइन्छ भने रूपायक प्रत्ययगत भिन्नताका कारण ध्वन्यात्मक भिन्नता देखिन्छ ।

२) देउखुरिया थारू भाषिकामा लिङ्गको प्रभाव नाम विशेषण, क्रियामा परेको पाइन्छ । तर प्रथम पुरुषको प्रयोगमा नेपाली भाषामा बहुवचन वनाउदा हरू को प्रयोग गरिन्छ भने देउखुरिया थारू भाषामा भने दुवै लिङ्गका लागि एउटै क्रिया प्रयोग भएको पाइन्छ । न प्रत्यय थपेर बहुवचन वनाईन्छ । जस्तै : छोराहरू > छावन, गाइहरू > गैयन ।

३) देउखुरिया थारू भाषामा विकारी शब्दमा नामको रूपायन लिङ्ग, वचन , कारकका आधारमा तथा सर्वनामको रूपायन वचन, पुरुष, कारक विभक्ति र आदरका आधारमा हुने भएकाले नेपालीसंग समानता देखिन्छ । नेपाली भाषाको सर्वनाममा र देउखुरिया थारू भाषाको सर्वनाममा रूपगत व्यतिरेकी देखिन्छ । जस्तै : नेपाली मा प्रयोग हुने । त, तिमी, तपाईं, हजुर, यहाँ, आफुका सट्टा देउखुरिया थारू भाषामा टै, टुं, अपने को प्रयोग भएको पाइन्छ । अर्थात तपाईं, हजुर, आफु, यहाँ को प्रतिनिधित्व थारूमा अपने ले मात्र गरेको पाइन्छ । जस्तै

टै, घर जा > तँ घर जा । टुं कब अइलो > तिमी कहिले आयौ । अपने बैठी > तपाईं/हजुर बस्नुहोस् ।

त्यसैगरी नेपालीमा विशेषणको रूपायन लिङ्ग , वचन आदर र कारकका आधारमा हुन्छ भने देउखुरिया थारू भाषामा पनि लिङ्ग वचन, आदर कारकका आधारमा नै भएको पाइन्छ । क्रियापदको रूपायनमा पनि दुवै भाषामा समानता रहेको पाइन्छ । नेपाली भाषा र देउखुरिया थारू भाषामा क्रियापदको रूपायन लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, पक्ष र कारण अकरणका आधारमा भएको पाइन्छ ।

४) भुत र अभूत गरी दुवै भाषामा काल दुई किसिमका छन् तर कालबोधक प्रत्यय भने फरक देखिन्छन् ।

५) भावको दृष्टिले दुवै भाषिकामा प्रत्ययगत भिन्नता देखिन्छ । जस्तै: पढ्, पढ्ला, पढ्यो भन्नका लागि देउखुरिया थारू भाषामा पर, परी, परल, रूपको प्रयोग हुन्छ ।

६) क्रियाका कालको पक्षका दृष्टिले दुवै भाषिकामा प्रकारगत समानता पाइन्छ भने प्रत्यय गत भिन्नता पाइन्छ । नेपालीमा धातु +तै, दै+ काल बोधक प्रत्यय लागेर अपूर्ण पक्ष जनाएको पाइन्छ भने देउखुरिया थारू भाषामा धातु + रह, वटु, रहनेवा जस्ता काल बोधक प्रत्यय लागेको पाइन्छ । भुतकालको अभ्यस्त पक्षमा नेपाली भाषामा धातुका पछाडि थ/थ्यो/थ्यौ जस्ता प्रत्यय र देउखुरिया थारू भाषामा लुँ, लौ, जस्ता प्रत्यय लागेको पाइन्छ । जस्तै अज्ञात पक्षमा नेपालीमा धातु + ए + वर्तमान कालिक क्रिया रूप रहन्छ भने देउखुरिया थारू भाषामा धातु+ल+वर्तमानकालिक रूप रहन्छ ।

जस्तै खेल्लँ > खेलेछ । कहलँ > भनेछ । खैलँ > खाएछ ।

७) कारकीय दृष्टिले दुवै भाषिकामा समानता पाइन्छ भने विभक्ति चिह्नमा भिन्नता देखिन्छ । नेपालीका ले, लाई, बाट, देखि, द्वारा लागि, मा, का लागि देउखुरिया थारू भाषामा क्रमश ने, हे, से, लग, मे प्रत्यय लाग्दछ । जस्तै तुने > तिमि । भैयाहे > भाइलाई । घरसे > घरबाट । तुहारेलग > तिम्रो लागि । कोन्टि मे > कोठामा ।

८) करणबाट अकरण बनाउदा नेपालीमा क्रियाको अगाडि मध्य र अन्त्यमा न अकरण बोधक प्रत्यय लाग्दछ भने देउखुरिया थारू भाषामा भने क्रियाको आदि र मध्यमा मात्र न/नै जस्ता प्रत्यय लाग्दछन् । जस्तै : टु घर नैजाओ > तिमि घर नजाउ । आज काम नै हुइल > आज काम भएन । टुँ खैवेनैकरो > खादैनखाउ ।

९) पुरुषका आधारमा दुवै भाषिकामा कर्ता र क्रियापद बीचको संगती भएको देखिन्छ भने रूपगत भिन्नता पाइन्छ । तर नेपाली भाषाको प्रथम पुरुषमा लिङ्गका आधारमा भिन्नता पाइदैन ।

यसरी समग्रमा प्रस्तुत शोधपत्रको अध्ययन, विश्लेषण र निष्कर्षबाट नेपाली भाषाको इतर भाषाको रूपमा रहेको थारू भाषाको भाषिका देउखुरिया थारू भाषिकाका थुप्रै भिन्न विशेषताहरू रहेका देखिन्छन् । विशेषताहरूमा रूपगत, ध्वान्यात्मक र शब्दगत भिन्नताहरू नै प्रमुख रूपमा रहेको पाइन्छ ।

६.२ शैक्षिक प्रयोजन

- १) देउखुरिया थारू भाषिका र नेपाली भाषाबीच रहेको समानता र विसमानताहरू जान्न चाहनेहरूका लागि सहयोग पुग्नेछ ।
- २) देउखुरिया थारू भाषी वक्तालाई नेपाली भाषा सिकाइमा आउन सक्ने कठिनाइ क्षेत्रहरू पहिचान गरी सोहीअनुरूप नेपाली भाषा सिक्न मद्दत पुग्नेछ ।
- ३) देउखुरिया थारू भाषिकाको अध्ययन गर्न चाहने जोसुकैलाई सहयोग पुग्नेछ ।
- ४) प्राथमिक तहमा पढाइ हुने पाठ्यपुस्तकहरू निर्माण गर्न सहयोग पुग्नेछ ।
- ५) देउखुरिया थारू भाषासँग सम्बद्ध रही अध्ययन गर्न चाहने भावी अनुसन्धान कर्तालाई सहयोग पुग्ने छ ।
- ६) देउखुरिया थारू भाषी वक्तालाई आफ्नो भाषाको बारेमा केही जानकारी मिल्ने छ ।

६.३ सुझावहरू

प्रस्तुत शोधको अध्ययन अनुसन्धानका पश्चात् शोधकर्ता निम्नलिखित सुझावहरू दिन चाहन्छ ।

- थारू भाषा अल्प सङ्ख्यक जातिहरूले बोल्ने एक राष्ट्रिय भाषा भएकोले यसको अध्ययन अनुसन्धान गरी विकास गर्न आवश्यक देखिन्छ ।
- यस भाषिका भित्रका उपभेदहरूको समेत निकर्षण गरी मानकरूप दिनुपर्छ ।

- यो एउटा आदिवासीहरूको भाषा भएकोले यसको ऐतिहासिक महत्त्वलाई मान्यता दिइनुपर्छ ।
- देउखुरिया थारू भाषिकाका विशेषताहरूको अध्ययन र पहिचान गरिनुपर्छ ।
- प्राथमिक तहमा मातृभाषामा शिक्षा दिने नीतिअनुरूप देउखुरिया थारू भाषिकामा पाठ्यक्रम छापिनुपर्छ ।
- देउखुरिया थारू भाषाको सम्बर्द्धन र विकासका लागि यस भाषामा छुट्टै व्याकरण र शब्दकोष निर्माण गरिनुपर्छ ।
- देउखुरिया थारू भाषाका शब्द भण्डारलाई नेपाली भाषामा पनि आगन्तुक शब्दका रूपमा प्रोत्साहन दिइनुपर्छ ।
- छापा र विद्युत्तीय संचार माध्ययममा देउखुरिया थारू भाषाको प्रयोग गर्न सकेमा भाषाको छिट्टै विकास हुने थियो ।
- यस भाषाको ऐतिहासिक विकासक्रमसम्बन्धी अनुसन्धान गरी भाषिक परिवर्तनको विश्लेषण गरिनुपर्छ ।
- देउखुरिया थारू भाषिका लोपोन्मुख भाषा भएकोले यसको संरक्षण हुन आवश्यक छ ।

६.४ भावी अनुसन्धानका थप पक्षहरू

कुनै पनि अध्ययन अनुसन्धान आफैमा पूर्ण र अन्तिम हुन सक्दैन न त विभिन्न बाधा, अड्चन, सीमा तथा अवरोधबाट मुक्त नै हुन सक्छ । भाषा एउटा समुन्द्र हो जहाँ अनन्त गहिराइ र चौडाइ हुन्छ । भाषाभित्र जति डुब्न सक्थ्यो त्यति थपक्षेत्रहरू उजागर गर्न सकिन्छ । थारू भाषा सदियौंदेखि बोल्दै आएको भाषा भए तापनि यसको अध्ययन नगन्य रूपमा भएको छ । भएका अध्ययनहरू पनि भाषा वैज्ञानिक वा भाषाशास्त्रीय दृष्टिले भएका पाइदैनन् । भएका अध्ययन पनि कुनै एक

पक्षलाई मात्र समेटने हुदा त्यसका अन्य पक्षहरूको अध्ययन हुन बाँकी नै हुन्छ । प्रस्तुत शोध पत्रमा देउखुरिया थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषिकाको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकअन्तर्गत शब्दको रूपायन प्रक्रिया, शब्दभण्डार, विभक्तिको प्रयोग र वाक्य सङ्गतीलाई व्यतिरेकी अध्ययन गरिएको छ । यो देउखुरिया थारू भाषिकालाई स्तरीय नेपाली भाषासँग गरिएको व्यतिरेकी विश्लेषण पहिलो हो । देउखुरिया थारू भाषिकाको बारेमा अध्ययन गर्न सकिने अन्य धेरै पक्षहरू देखिन्छन् । तसर्थ भावी अनुसन्धानका निम्ति निम्नलिखित विषय तथा पक्षहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

- १) देउखुरिया थारू भाषिका र नेपाली भाषाको ध्वनि तात्त्विक अध्ययन ।
- २) देउखुरिया थारू भाषिका र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन ।
- ३) देउखुरिया थारू भाषिकाका भाषिक भेदहरूको अध्ययन ।
- ४) देउखुरिया थारू भाषीले नेपाली भाषा सिक्दा गर्ने त्रुटिको अध्ययन ।
- ५) देउखुरिया थारू भाषिकाको ऐतिहासिक अध्ययन ।
- ६) अन्य थारूभाषिका र देउखुरिया थारू भाषिका बीचको तुलनात्मक अध्ययन ।
- ७) देउखुरिया थारू भाषिका र निकटवर्ती भाषिकाहरू बीचको तुलनात्मक अध्ययन ।
- ८) देउखुरिया थारू भाषिकाको शब्द निर्माण प्रकृयाको अध्ययन ।

सन्दर्भसूची

क. सन्दर्भग्रन्थ

१. अधिकारी, हेमाङ्गराज, (२०६१) समसामयिक नेपाली व्याकरण, काठमाडौं, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी पुनर्मुद्रण ।
२. अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५९) भाषा शिक्षण केही परिप्रेक्ष्य तथा पद्धति, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी ।
३. अधिकारी, हेमाङ्गराज र बट्टीविशाल भट्टराई (२०६१) प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश, विद्यार्थी प्रकाशन प्रा.लि., काठमाडौं ।
४. अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५२) नेपाली कारक व्याकरण, ने.रा.प्र.प्र. ।
५. अवस्थी, महादेव (२०३९-४०) बैतडेली नेपाली भाषिकाको अधिकरण कारकका भेद र तिनका प्रत्यय, वाङ्मय, पूर्णङ्क ३
६. अवस्थी, महादेव: २०४५ वैतडेली भाषिकामा स्त्रीलिङ्गी प्रयोग, महादेव अवस्थी, प्रकाशन, सम्भना प्रेस, काठमाडौं ।
७. गौतम, देवीप्रसाद: (२०४९) नेपाली भाषा- परिचय, काठमाडौं, साभा प्रकाशन ।
८. दहित, गोपाल (२०६१) थारू, अंग्रेजी र नेपाली शब्दकोष, सामूहिक युवाक्लव (युनिक) नयाँगाउँ -८, बर्दिया ।
९. दहित, गोपाल (२०६२) थारू संस्कृतिको संक्षिप्त परिचय, प्रकाशक आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय परिषद् ।
१०. नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान:(२०५५) नेपाली बृहत् शब्दकोश ।
११. पोखरेल, बालकृष्ण: (२०५०) राष्ट्रभाषा, काठमाडौं, साभा प्रकाशन ।

१२. पोखरेल, बालकृष्ण (२०३९) पच्चीस वर्षको भाषिक चर्चा, काठमाडौं, ने.रा.प्र. प्र. ।
१३. पोखरेल, बालकृष्ण (२०४७) नेपाली भाषाको उत्पत्ति, काठमाण्डौं भारद्वारा प्रकाशन ।
१४. बन्धु, चूडामणि: (२०५०) भाषाविज्ञान, काठमाडौं, साभा प्रकाशन ।
१५. बन्धु, चूडामणि:(२०५२) नेपाली भाषाको उत्पत्ति, काठमाडौं, साभा प्रकाशन ।
१६. यादव, योगेन्द्रप्रसाद र भीमनारायण रेग्मी (२०५९) भाषाविज्ञान, न्यू हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज, कीर्तिपुर ।
१७. शर्मा, मोहनराज (२०६०) शब्दरचना र वर्णविन्यस वक्यतत्व अभिव्यक्ति र साहित्य काठमाण्डौ बुकसेण्टर ।
१८. शर्मा, मोहनराज र खगेन्द्र लुइँटेल (२०५०) शोधविधि, काठमाडौं, साभा प्रकाशन ।
१९. श्रेष्ठ, ईश्वरकुमार (२०५३) नेपाली भाषा र व्याकरणका केही पक्ष, काठमाडौं, रत्न पुस्तक भण्डार ।
- २०.. शर्मा मोहनराज र कृष्णहरि बराल (२०५२) भाषाविज्ञान र नेपाली भाषा ।
२१. शर्मा, सोमनाथ (२०३७) मध्य चन्द्रिका, काठमाडौं, श्रीमती लीलादेवी, सिग्देल।
- ख. अनुसन्धान तथा लघु अनुसन्धान र पत्रिका सूची**
१. अधिकारी, रामकुमार:२०५७ कछ्याडिया र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन, अप्रकाशित शोधपत्र, त्रि.वि. ।
२. कँडेल, श्रीप्रसाद (२०५९) चुरेटी र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन, अप्रकाशित शोधपत्र, त्रि.वि. ।

३. गिरी इन्दिरा (२०६०) थारू भाषा र नेपाली भाषाको व्यतिरेकी अध्ययन
४. दाहाल, विप्रहरि (२०५९) नेपाली र भोजपुरी भाषाको वाक्यगठनको व्यतिरेकी विश्लेषण, अप्रकाशित शोधपत्र, त्रि.वि. ।
५. पोखरेल, खेमनाथ (२०५७) मेचे र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन, अप्रकाशित शोधपत्र, त्रि.वि.।
६. पोखरेल खेमनाथ (२०५७) मेचे र नेपाली भाषाको तुलनात्मक अध्ययन
७. बढू कुमारी तारा (२०६१) दार्चुलेली स्थानीय भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाबीचको तुलनात्मक अध्ययन, शोधपत्र, त्रि.वि।
८. बम, सुरेन्द्र कुमार (२०६१) वैतडेली भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषिकाको व्यतिरेकी विश्लेषण
९. भण्डारी,मान वहादुर (२०६०) नेपाली र मगर भाषाका वाक्य सङ्गतीको व्यतिरेकी अध्ययन
१०. मिश्र, सुशिला देवी (२०५७) कक्षा पाँच उत्तिर्ण थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन ।
११. महर्जन, सिद्धिवहादुर (२०५६) नेवारी र नेपाली भाषाका वाक्य सङ्गति को व्यतिरेकी अध्ययन
१२. यादव जवाहरलाल (२०५४) नेपाली र मैथली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण ।
१३. संप्रेसण परिवार:(२०६१ र २०६२) संप्रेसण वार्षिक पत्रिका, अङ्क १, वर्ष १, र अङ्क २, वर्ष २ नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,